

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 บริบทของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การศึกษาบริบทของศูนย์ฯ มีเนื้อหาประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาและการจัดตั้งศูนย์ฯ ลักษณะทางที่ตั้งและกายภาพ พระราชดำริเกี่ยวกับการจัดตั้งและดำเนินงานของศูนย์ฯ วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ฯ ประเภทและลักษณะของกิจกรรมที่ดำเนินการ การบริหารจัดการทั่วไป โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ประวัติความเป็นมาและการจัดตั้งศูนย์ฯ

จากบันทึกเชิงประวัติศาสตร์พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรภาคเหนือ ครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2501 และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระตำหนักภูพิงศ์ราชนิเวศน์ขึ้นที่คอยบวบก้าฯ จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระราชประสงค์ที่จะพระราชทานเวลาในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรในภูมิภาค ภาคเหนือได้มาเต็มกำลังยิ่งขึ้น และเสด็จแปรพระราชฐานประทับแรมตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทอดพระเนตรการทำลายป่าต้นน้ำลำธารตามยอดเขา เพื่อการปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย อันเป็นการทำลายแหล่งบ่อเกิดของแม่น้ำสายสำคัญ โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถ้าไม่หาทางหยุดยั้งการทำลายป่าแล้ว ผลเสียหายที่จะเกิดขึ้นตามมาในอนาคต จะมีมากมายเกินคาด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหามรรควิธีที่จะแก้ไขปัญหาโดยการจัดตั้งโครงการและทรงพระราชทานแนวพระราชดำริในการจัดการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2523 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรบ้านสหกรณ์ที่ 4 ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ณ อ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้ ซึ่งจากบันทึกพระราชกรณียกิจในขณะนั้น มีความว่า

“พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมโครงการบ้านสหกรณ์สันกำแพง และทรงเยี่ยมราษฎรอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ครั้งเสด็จพระราชดำเนินถึงอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้ฯ ซึ่งอยู่ในเขตหมู่บ้านสหกรณ์ที่ 4 ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะเก็ด ได้เสด็จเข้าพลับพลาเพื่อทอดพระเนตรแผนที่แสดงงานโครงการหมู่บ้านสหกรณ์สันกำแพง และบริเวณโครงการอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้ ซึ่งสำนักงาน ร.พ.ช. ได้ดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำ ซึ่งคำนวณว่าจะเก็บกักน้ำได้ประมาณ 2 ล้านลูกบาศก์เมตร และสามารถส่งน้ำให้พื้นที่โครงการเพาะปลูกได้ประมาณ 1,000 ไร่ ตลอดจนสามารถส่งน้ำให้ราษฎรนอกเขตโครงการได้ด้วย ในครั้งนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริกับคณะกรรมการโครงการฯ ความว่าเนื่องจากพื้นที่โครงการฯ มีลักษณะค่อนข้างแห้งแล้ง จึงควรทำการสำรวจลำห้วยต่าง ๆ ที่สามารถจะกั้นฝาย เพื่อนำน้ำมาสนับสนุนอ่างเก็บน้ำในโครงการฯ ตลอดจนส่งน้ำไปใช้ในแปลงเพาะปลูกและทุ่งเลี้ยงปศุสัตว์ โดยสร้างบ่อพักน้ำเป็นระยะ ๆ สำหรับสำรองน้ำไว้จ่ายออกไปรอบบ่อพักน้ำ และยังเป็นวิธีการใช้น้ำอย่างประหยัดอีกด้วย สำหรับพื้นที่ที่ไม่สามารถจะใช้ประโยชน์ในการเพาะปลูก ก็อาจปรับปรุงเป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงปศุสัตว์”

จุดนี้นับว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทอดพระเนตรและศึกษาสภาพพื้นที่ อันเป็นที่ตั้งของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริมาล่วงหน้า ในเบื้องต้นแล้ว

ในปีถัดมา เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2524 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโครงการชลประทาน ในเขตพื้นที่คอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ มีพระราชดำริกับเจ้าหน้าที่ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้องความว่า

“...เนื่องจากพื้นที่ดินบริเวณร่องอ่างเก็บน้ำ มีลักษณะมีน้ำสามารถซึมออกได้จึงควรพิจารณาสร้างผนังกันน้ำได้ดินในบริเวณที่ต้องการเช่น บริเวณสวนป่าเพื่อเป็นการเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่บริเวณนั้น ซึ่งโครงการทำนองนี้ได้ดำเนินการได้ผลมาแล้วในภาคอีสาน นอกจากนั้นควรสำรวจแหล่งน้ำในตอนบนของโครงการ เพื่อพิจารณาสร้างฝายเพิ่มความชุ่มชื้น ราคาถูก ซึ่งจะช่วยขยายความชุ่มชื้นให้แก่ออกไปและจะช่วยให้ป่าไม้ค่อย ๆ ดินสู่สภาพเดิม...”

จะเห็นได้ว่า การเสด็จพระราชดำเนินในพื้นที่รอบบริเวณที่ตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ นี้ล้วนแล้วแต่เป็นแหล่งที่มีพระราชดำริมาก่อน เช่น Check Dam และการปลูกป่า เป็นต้น จึงมาดำเนินการในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ จนถึงปัจจุบัน

ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอคอกยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ นั้นที่ชัดเจนเห็นจะได้จากเอกสารข้อมูลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน 2540 ณ พระราชวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความว่า

“...เรื่องเดิม เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2525 ไปตรวจเยี่ยมห้วยฮ่องไคร้ตอนล่าง ซึ่งสร้างขึ้นสำหรับช่วยราษฎรในบริเวณสหกรณ์สันกำแพง ได้ปรึกษากับนายทินกร คมกฤต ผู้เชี่ยวชาญปศุสัตว์ เรื่อง ถูทางที่จะใช้บริเวณเหนือเขื่อนสำหรับการเลี้ยงโคนม เขาบอกว่ามีแต่หิน อาจเลี้ยงได้สักสองสามตัวเท่านั้น ไม่คุ้มค่าลงทุน

ครั้งนั้นได้คิดว่าถ้าได้พื้นที่นั้นมา จะสามารถทำให้คนอิงฉาภายในห้าปี...”

“ถึงวันที่ 11 ธันวาคม 2525 ได้ขอใช้บริเวณลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ทั้งลุ่มเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนา ซึ่งมีประมาณ 8,500 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม เนื่องจากการลักลอบตัดไม้และจากไฟไหม้ป่า และดินนั้นถูกชะล้างเป็นส่วนใหญ่เหลือเป็นหินลูกรังและกรวด...”

สำหรับพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวิเคราะห์ดินในพื้นที่นี้ว่า

“...ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ : หิน กรวด แห้งแล้ง...”

สำหรับต้นเหตุของปัญหานั้น มีพระราชาริบายว่า

“...มีการตัดป่า ในฤดูฝนจะมีการชะล้าง เนื่องจากน้ำชะจนเหลือแต่หิน กรวด...”

ในการพัฒนาระยะแรกของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานรายละเอียดว่า

“...ก) ส่วนล่างของพื้นที่ มีอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้ นอกจากนั้นร่องห้วยต่าง ๆ แห่งหมดต้องสร้างอ่างเก็บน้ำและฝาย เพื่อกลับคืนความชุ่มชื้นให้แก่พื้นที่ และพัฒนาคุณภาพของดิน

ข) เริ่มด้วยการผันน้ำจากห้วยน้ำแม่ลาย และปล่อยน้ำลงมาเก็บไว้ในอ่างน้ำเล็ก ๆ ที่ได้สร้างลดหลั่นลงมาจากยอดของพื้นที่จนถึงอ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้ นอกจากนี้ได้สร้างฝายชะลอน้ำ (Check Dam) ในร่องห้วยเล็ก ๆ และได้ผันจากอ่างน้ำเล็ก ๆ ลงไปร่องห้วยเล็ก ๆ นั้นเมื่อระบบน้ำเริ่มทำงานต้นไม้ที่ถูกทำลายก็ค่อย ๆ พื้นตัวขึ้นจนเป็นป่าสมบูรณ์ โดยไม่ต้องปลูกขึ้นใหม่

มากนัก ส่วนที่มีความลาดชันน้อยและใกล้อ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้ก็สามารถปลูกพืชไร่ใน
อ่างเก็บน้ำห้วยฮ่องไคร้ก็สามารถเลี้ยงปลา การสร้างระบบน้ำ กระทำระหว่างปี 2527 กับปี 2532

ก) เมื่อมีระบบน้ำแล้ว จึงแบ่งพื้นที่ทั้งหมดเป็นเขต ๆ

1. ในที่สูงและที่ที่เคยเป็นป่าสมบูรณ์ได้ส่งเสริมให้เป็นป่าไม้โดยแบ่งเป็น
เขตต่าง ๆ

1) ส่วนที่มีน้ำเลี้ยงจากระบบตลอดเวลา (ฝ่าย Check Dam และเหมืองที่มี
น้ำหล่อเลี้ยง)

2) ส่วนที่มีห้วยแห้ง แต่รับน้ำเป็นครั้งคราว (มี Check Dam ที่รับน้ำฝน
หรือจากระบบเป็นครั้งคราว)

3) ส่วนที่มีห้วยแห้งที่รับน้ำตามธรรมชาติ (มี Check Dam ที่รับแต่น้ำฝน)

4) ส่วนที่มีห้วยแห้งที่รับน้ำตามธรรมชาติ (ไม่มี Check Dam ที่รับน้ำฝน)

ใน 4 กรณีนี้ ให้มีการปลูกต้นไม้เสริมบ้าง ไม่ปลูกเสริมบ้าง

2. นอกจากนี้ ให้ทำการฟื้นฟูดินซึ่งส่วนมากเป็นกรวด ทราย หินและ
ดินลูกรังให้สามารถทำเป็นหญ้าสำหรับปศุสัตว์บ้าง ปลูกพืชไร่บ้าง พืชสวนบ้าง

3. ที่ใกล้อ่างเก็บน้ำ ห้วยฮ่องไคร้ ให้ทำนาข้าว

4. ในอ่างเก็บน้ำ ห้วยฮ่องไคร้ ให้เลี้ยงปลา โดยตั้งเป็นกลุ่มหรือสหกรณ์การ
ประมง หลังจากดำเนินการมาประมาณห้าปี ก็เริ่มเห็นผลของการปฏิบัติ หลังจากดำเนินการมา
ประมาณสิบปี ก็ได้เห็นผลของการปฏิบัติยิ่งชัดยิ่งขึ้นอีก การอนุรักษ์ดินโดยใช้น้ำและหญ้าแฝก
ควบกันจะสามารถทำให้พื้นที่นี้มีความสมบูรณ์เต็มที่...”

“...หลังจากดำเนินการมาประมาณห้าปี ก็เริ่มเห็นผลของการปฏิบัติ หลังจากดำเนินการใหม่
การมาประมาณสิบปี ก็ได้เห็นผลของการปฏิบัติยิ่งชัดยิ่งขึ้นอีก การอนุรักษ์ดินโดยใช้น้ำและ
หญ้าแฝกควบคู่กัน จะสามารถทำให้พื้นที่นี้มีความสมบูรณ์เต็มที่...” (คณิต ธรรมจริย,
2542)

4.1.2 ลักษณะที่ตั้งและกายภาพ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ศูนย์ฯ ประกอบด้วย ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ และสภาพ
ภูมิอากาศ ดังนี้

4.1.2.1 ที่ตั้ง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ในเขตรอยต่อของตำบลป่าเมียง และตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ บนถนนหลวงเส้นทางที่ 118 (สายเชียงใหม่ - เชียงราย) ระยะทางประมาณ 27 กิโลเมตร โดยอยู่ทางขวามือ ห่างจากถนนประมาณ 2 กิโลเมตร

4.1.2.2 ลักษณะทางกายภาพทั่วไป

ลักษณะทางกายภาพทั่วไป ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ตั้งอยู่บริเวณลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ $18^{\circ} 50' - 18^{\circ} 54'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $99^{\circ} 12' - 99^{\circ} 14'$ ตะวันออก ลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่กวง อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ มีพื้นที่ประมาณ 13.60 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 8,500 ไร่ ลักษณะของพื้นที่เป็นหุบเขา มีความลาดชันเฉลี่ยประมาณ 30% พื้นที่ลุ่มน้ำมีความสูงเฉลี่ย 460 เมตรจากระดับน้ำทะเล สันเขาที่เป็นแนวแบ่งเขตพื้นที่ลุ่มน้ำค่อนข้างลาดชันมียอดสูงสุดอยู่บนสันเขาทางทิศตะวันออกของพื้นที่ลุ่มน้ำ สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 580 เมตร

4.1.2.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปในพื้นที่ แบ่งออกได้เป็น 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน โดยฤดูฝนประมาณกลางเดือนพฤษภาคม - กันยายน ฤดูหนาวตั้งแต่เดือนตุลาคม - กุมภาพันธ์ และฤดูร้อนตั้งแต่เดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคม ปริมาณฝนที่ตกในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้เกิดจากอิทธิพลของมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และอิทธิพลของพายุดีเปรสชันจากทะเลจีนใต้ จากข้อมูลภูมิอากาศ (ตารางที่ 4.1) แสดงให้เห็นว่าภูมิอากาศของพื้นที่ลุ่มน้ำมีลักษณะอากาศค่อนข้างแห้งแล้ง โดยมีปริมาณฝนเฉลี่ยประมาณ 1,300 มิลลิเมตร โดยมีฝนตกเฉลี่ย 120 วัน น้อยกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศไทยซึ่งมีค่า 1,500 มิลลิเมตร ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยร้อยละ 74 อุณหภูมิเฉลี่ย 26.7 องศาเซลเซียส การคายระเหยประมาณ 900 มิลลิเมตร

จ/กน
915.9362
81210

เลขหมู่.....๕.....

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะภูมิอากาศ (พ.ศ.2528-2538)

เดือน	ลักษณะภูมิอากาศ					
	สูงสุด	ต่ำสุด	ปริมาณน้ำฝน	จำนวนวันที่ฝนตก	การระเหยน้ำฝน	ความชื้นสัมพัทธ์
ม.ค.	29.5	13.3	3.1	1	56.6	67.2
ก.พ.	32.5	14.7	7.6	1	79.36	58.6
มี.ค.	35.1	18.1	20.0	1	101.0	51.5
เม.ย.	37.2	21.0	65.4	6	108.9	55.2
พ.ค.	34.2	22.3	161.7	13	89.1	68.1
มิ.ย.	32.3	23.0	159.9	17	70.6	76.5
ก.ค.	31.1	22.2	168.3	19	69.1	79.3
ส.ค.	30.5	22.1	304.4	23	75.1	83.3
ก.ย.	30.8	21.6	229.4	19	67.6	82.3
ต.ค.	30.4	20.1	154.2	14	64.5	81.9
พ.ย.	29.1	16.9	46.8	5	54.2	77.9
ธ.ค.	27.9	27.9	14.1	1	48.5	72.9
เฉลี่ย	-	-	1,335.12	0	885.0	-
รวม	31.1	20.8	-	-	-	71.2

ที่มา : ภาควิชาภูมิศาสตร์และอนุรักษสิ่งแวดล้อม คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ม.ป.ป., ม.ป.พ.

4.1.2.4 ลักษณะทางธรณีวิทยา

ลักษณะทางธรณีวิทยาของพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ ประกอบด้วยหิน 3 ชนิด คือ หินอัคนี หินชั้นหรือหินตะกอน และหินแปร หินอัคนีเป็นประเภทบาชอลท์ พบบริเวณตอนกลางและบางช่วงทางด้านตะวันออกและทางตอนเหนือของพื้นที่ หินชั้นพบกระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่

ในหมวดหินราชบุรีและหัวหิน ประกอบด้วยหินชั้น หินดินดาน หินทราย หินแอนดิไซค์ และ หินไรโอไรท์ ส่วนทางตะวันออกของพื้นที่ตลอดแนวเป็นโครงสร้างทางธรณีที่เรียกว่า รอยเลื่อน ที่ประกอบด้วย หินปูน หินดินดาน และหินทราย ซึ่งเกิดในยุคคาร์บอนิเฟอรัส (Carboniferous) ส่วนหินแปรเป็นประเภทฟิลไลต์และควอตไซต์ พบตอนล่างของพื้นที่

4.1.2.5 ลักษณะทางปฐพีวิทยา

ลักษณะดินในพื้นที่เกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดิน 2 ชนิด คือ วัตถุต้นกำเนิดดินที่ เคลื่อนย้ายมาจากแหล่งอื่นพบเป็นตะกอนในลำธาร ดินที่เกิดขึ้นมีชั้นดินที่ชัดเจน ส่วนมากเป็นดิน ลีกลปานกลางถึงลึกมีสีน้ำตาลถึงเหลืองปนแดง เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทราย มีความอุดมสมบูรณ์ ค่อนข้างต่ำ และวัตถุต้นกำเนิดที่เกิดจากการผุพังสลายตัวของหิน เนื่องจากหินมีหลายประเภทจึง ทำให้ดินที่เกิดขึ้นมีลักษณะแตกต่างไปตามชนิดของหินต้นกำเนิด จากการสำรวจของกองสำรวจ ดินเมื่อปี พ.ศ.2525 พบว่า ดินในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ มีทั้งหมด 12 ชุด เนื้อดินเหนียว โดยมีความลึกของดินเปลี่ยนแปลงไปตามชนิดของดินตั้งแต่ตื้นถึงลึกมาก มีการ ระบายน้ำปานกลางถึงดี ความสามารถในการให้น้ำซึมผ่านปานกลางถึงเร็ว และการไหลบ่าของน้ำ ปานกลางถึงเร็ว

4.1.2.6 ชนิดดินและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

จากการสำรวจจำแนกชนิดดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้พบว่า ดินส่วนใหญ่ เป็นดินที่เกิดจากการผุสลายตัวของหินภูเขาไฟ หินชั้น และหินตะกอน ซึ่งแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่

4.1.2.6.1 เป็นดินที่เกิดจากการผุสลายของภูเขาไฟ มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง เหมาะสำหรับปลูกไม้ผลและปลูกป่า

4.1.2.6.2 เป็นดินที่เกิดจากการผุสลายของหินชั้นและหินตะกอน ความอุดม- สมบูรณ์ปานกลาง เหมาะสำหรับปลูกป่า

4.1.2.6.3 เป็นดินที่เกิดจากการผุสลายของหินชั้นและหินตะกอน แต่มีหน้าดิน ลึกกว่า เหมาะสำหรับปลูกไม้

4.1.2.6.4 เป็นดินที่เกิดจากการผุสลายของหินชั้นและหินตะกอน แต่มีความ อุดมสมบูรณ์ของดินสูงกว่า เหมาะสำหรับปลูกพืชอาหาร

4.1.2.6.5 เป็นดินที่เกิดจากการผุสลายของหินชั้นและหินตะกอน แต่หน้าดินตื้นกว่ามาก เหมาะสำหรับทำทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์

ดินในพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ส่วนใหญ่เหมาะสำหรับการพัฒนาใช้ประโยชน์พื้นที่เพื่อผลิตผลในหลาย ๆ รูปแบบรวมกัน แต่ไม่เหมาะที่จะเป็นหน้าดินเพื่อทำกิจกรรมแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อได้ผลจากลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินแล้ว ได้กำหนดกิจกรรมที่จะศึกษาการพัฒนาดังนี้

- 1) กิจกรรมการพัฒนาป่าไม้
- 2) กิจกรรมการทดสอบไม้ผลชนิดต่างๆ
- 3) กิจกรรมการทดสอบสังคมพืช
- 4) กิจกรรมการพัฒนาทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์
- 5) กิจกรรมการพัฒนาการประมง

เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้ การจัดหาแหล่งน้ำในเขตพื้นที่ศูนย์ฯ ที่เหมาะสม จึงมีแนวทางดำเนินการดังนี้

1. สร้างฝายเก็บกักน้ำตามลำห้วยฮ่องไคร้และลำน้ำสาขา โดยมีขนาดความสูงไม่มากนัก เพื่อเก็บน้ำให้เกิดความชุ่มชื้นในเขตพื้นที่ต้นน้ำ
2. เมื่อมีการสร้างถนนในเขตพื้นที่ มีคันถนนที่ตัดโตรกและร่องน้ำจำนวนมาก จึงสร้างให้เก็บกักน้ำได้ อีกทั้งร่องน้ำขนาดเล็กจำนวนมากในบริเวณที่เหมาะสมก็สร้างคันดินเก็บกักน้ำ เพื่อให้พื้นที่ทั่วไปเกิดความชุ่มชื้นตลอดปี

4.1.3 พระราชดำริเกี่ยวกับการจัดตั้งและการดำเนินงานของศูนย์ฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์ที่จะให้เป็นศูนย์กลางในการศึกษาทดลอง วิจัย เพื่อหารูปแบบการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ภาคเหนือ และเผยแพร่แก่ราษฎรให้สามารถนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเองต่อไป โดยทำการศึกษาพัฒนาป่าไม้ 3 อย่าง 3 วิธี เพื่อประโยชน์ 4 อย่าง คือ ไม้ใช้สอย ไม้ผล ไม้เชื้อเพลิง และสามารถอำนวยประโยชน์ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตลอดจนคงความชุ่มชื้นเอาไว้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ 4 และพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ให้ได้ผลอย่างสมบูรณ์เป็นหลัก โดยต้นทางเป็นการศึกษาสภาพพื้นที่ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร และปลายทางเป็นการศึกษาด้านการประมงตามอ่างเก็บน้ำต่าง ๆ ระหว่างทางเป็นการศึกษาด้านเกษตรกรรม ด้าน

ปศุสัตว์และโคนม และด้านเกษตรอุตสาหกรรม เพื่อให้เป็นศูนย์ฯ ที่สมบูรณ์แบบ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อราษฎรที่จะเข้ามาศึกษากิจกรรมต่าง ๆ ภายในศูนย์ฯ แล้วนำไปใช้อย่างได้ผลต่อไป ดังมีพระราชดำริว่า “...ให้ศูนย์ฯ ทำหน้าที่เสมือนพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต...”

เมื่อวันศุกร์ที่ 3 กุมภาพันธ์ 2527 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงขับรถยนต์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ ไปทอดพระเนตรโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอคอยสะแกด จังหวัดเชียงใหม่ ได้พระราชทานพระราชดำริความตอนหนึ่งว่า (คณิต อนุธรรมเจริญ, 2542)

“... เป้าหมายหลักของโครงการศูนย์ฯ แห่งนี้ คือการฟื้นฟู และอนุรักษ์บริเวณต้นน้ำห้วยฮ่องไคร้ ซึ่งมีสภาพแห้งแล้งโดยเร่งด่วน โดยทดลองใช้วิธีการใหญ่ เช่น การผันน้ำจากอ่างเก็บน้ำในระดับบนลงไปตามแนวร่องน้ำต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ความชุ่มชื้นค่อย ๆ แผ่ขยายตัวออกไป สำหรับน้ำส่วนที่เหลือก็จะไหลลงอ่างเก็บน้ำในระดับต่ำลงไป เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางด้านงานเกษตรกรรมต่อไป ในการนี้ควรเริ่มปลูกป่าทดแทนตามแนวร่องน้ำ ซึ่งมีความชุ่มชื้นมากกว่าบริเวณต้นเขา จึงจะทำให้เห็นผลโดยเร็ว นอกจากนั้นยังเป็นการประหยัดค่าไม้และปลอดภัยจากไฟป่าด้วย เมื่อร่องน้ำดังกล่าวมีความชุ่มชื้นเพิ่มขึ้น ลำดับต่อไป ก็ควรสร้างฝายต้นน้ำเป็นระยะ ๆ เพื่อค่อย ๆ เก็บกักน้ำไว้ แล้วต่อท่อไม้ไผ่ส่งน้ำออกทั้งสองฝั่งร่องน้ำ อันจะเป็นการช่วยแผ่ขยายแนวความชุ่มชื้นออกไปตลอดแนวร่องน้ำ สำหรับด้านการประมง ก็ควรที่จะเริ่มควบคุมบริหารการรักษาพันธุ์ปลาและจับปลาให้เป็นระเบียบ โดยให้ราษฎรส่วนรวมได้รับประโยชน์เท่าเทียมกัน ส่วนเรื่อง การกสิกรรม เกษตรกรรม และการปศุสัตว์ เช่น เรื่องการปลูกพืช เศรษฐกิจและการเลี้ยงโคนม ก็น่าจะพิจารณาจัดตั้งกลุ่มโดยอจก้อย ๆ ขยายกิจการเป็นลักษณะสหกรณ์หรือสหพันธ์ ทั้งนี้จะต้องศึกษาเรื่องเกษตรอุตสาหกรรมควบคู่ไปด้วย เพราะเมื่อประสิทธิภาพผลผลิตไม่ว่าประเภทใดล้มเหลว จะได้สามารถแปรสภาพให้สามารถถนอมรักษาไว้ได้นาน โดยสามารถทยอยส่งไปจำหน่ายภายหลังได้...” (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), 2542)

4.1.4 วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์ฯ

การจัดตั้งศูนย์ฯ สำหรับภาคเหนือในบริเวณพื้นที่ต้นน้ำห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ขอบเขตพื้นที่โครงการประมาณ 8,500 ไร่ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการอบรม และเผยแพร่การศึกษาให้แก่ส่วนราชการและเกษตรกรทั่วไป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาพัฒนาในด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาแหล่งน้ำ
- 2) เพื่อศึกษาการพัฒนาเกี่ยวกับพัฒนาป่าไม้ 3 อย่าง 3 วิธี
- 3) เพื่อศึกษาการพัฒนาด้านปศุสัตว์และโคนม
- 4) เพื่อศึกษาการพัฒนาด้านประมง
- 5) เพื่อศึกษาการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม
- 6) เพื่อศึกษาการพัฒนาด้านเกษตรอุตสาหกรรม

โดยมีเป้าหมายของศูนย์ฯ ดังนี้

- 1) พัฒนาแหล่งน้ำให้มีน้ำเพียงพอสำหรับสนับสนุนงานศึกษาการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของศูนย์ฯ และจัดให้มีน้ำเพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ ที่เหมาะสม ร้อยละ 70
- 2) ศึกษารูปแบบการพัฒนาป่าไม้ที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ลุ่มน้ำภาคเหนือ ป้องกันรักษาป่า และควบคุมไฟป่าในพื้นที่ให้ได้ร้อยละ 100 พื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ให้กลับคืนความอุดมสมบูรณ์และการสร้างจิตสำนึกให้แก่ราษฎร โดยเฉพาะในชุมชนรอบบริเวณศูนย์ฯ ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- 3) ศึกษาพัฒนาวิธีการและรูปแบบการอนุรักษ์ดินและน้ำที่เหมาะสมกับภูมิประเทศภาคเหนือตอนบน
- 4) ศึกษาและทดสอบการปลูกพืชต่าง ๆ ที่เหมาะสมทั้งพืชสวน พืชอุตสาหกรรม พืชผัก พืชไร่ ข้าวและเห็ด
- 5) ศึกษาการอยู่ร่วมกันของพืชต่าง ๆ ในพื้นที่ต่าง ๆ กันตามสภาพความเป็นจริง และคัดเลือกพันธุ์เพื่อบริการสู่เกษตรกร
- 6) ศึกษารวบรวมอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืชที่หายาก

- 7) ศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม พืชอาหารสัตว์ รวมทั้งสัตว์ปีก โดยเน้นการศึกษา การเลี้ยงโคนมที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่
- 8) ศึกษาเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กบและสัตว์ครึ่งบก ครึ่งน้ำชนิดต่างๆ ที่พบในประเทศไทย
- 9) ศึกษาเกี่ยวกับการวางระเบียบการจับปลาในแหล่งน้ำ เทคนิค และส่งเสริมการ เลี้ยงปลา
- 10) พัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ ให้มีอาชีพ และรายได้ที่มั่นคงโดยมีรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่า 80,000 บาท/ครอบครัว/ปี ตลอดจนมีพัฒนาการทางสังคมอยู่ในระดับสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน มาตรฐานความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปร.) ของทางราชการ
- 11) พัฒนาศักยภาพของคนทางด้านจิตใจ ความคิด ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มี จิตสำนึกที่ดีต่อส่วนรวม มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีโลกทัศน์กว้าง และส่งเสริม ให้มีสุขภาพอนามัยที่ดี

พื้นที่ดำเนินงานในปัจจุบัน

การวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณศูนย์ฯ พิจารณาจากแนวพระราชดำริและ สมรรถนะของดิน โดยจำแนกออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. **พื้นที่พัฒนาป่าไม้ด้วยน้ำฝน** ประกอบด้วยพื้นที่ตอนบนที่มีความลาดชันมากและ ไม่สามารถนำระบบชลประทานเข้าไปในพื้นที่ได้ ซึ่งประกอบด้วย พื้นที่มีระดับความสูงมากกว่า ระดับผิวน้ำของอ่างเก็บน้ำที่ 1 และพื้นที่บางส่วนของตอนล่างที่รับน้ำจากอ่างดังกล่าว เนื่องจาก ปริมาณน้ำไม่เพียงพอใส่ในร่องห้วยบางส่วนของพื้นที่ โดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันตก มีการสร้าง ฝายต้นน้ำเพื่อใช้เป็นพื้นที่ที่พัฒนาป่าไม้ด้วยฝายต้นน้ำถาวรที่รองรับน้ำฝน ปกคลุมป่าเฉพาะใน พื้นที่ที่ถูกทำลายหรือความหนาแน่นของป่าน้อยมาก บำรุงป่าไม้โดยการตัดต้นไม้ที่มีลักษณะไม่ดี ออก ป้องกันการลักลอบการตัดไม้และขุดหน่อไม้ ตลอดจนจัดระบบป้องกันไฟป่า สำหรับพื้นที่ บางส่วนที่ติดกับอ่างเก็บน้ำที่ 2 ถูกใช้สำหรับการเพาะเลี้ยงป่าเพื่อพัฒนาต้นน้ำ รวมพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 6,000 ไร่

2. **พื้นที่พัฒนาป่าไม้ด้วยระบบน้ำชลประทาน** เป็นพื้นที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกที่สามารถนำน้ำจากอ่างเก็บน้ำที่ 1 มาใช้ในพื้นที่ได้ โดยการปล่อยน้ำผ่านท่อน้ำจากสันเขา ในร่องห้วยมีการสร้างฝายต้นน้ำลำธารเป็นระยะเพื่อกักเก็บน้ำเป็นช่องเพื่อเพิ่มระดับน้ำผิวดินและใต้ดิน และมีการขุดคลองไส้ไก่ขนาดเล็กส่งน้ำออกไปสองข้างของฝายต้นน้ำลำธารเพิ่มความชื้นให้กระจายออกทั่วพื้นที่ ทำให้ฝายต้นน้ำดังกล่าวมีสภาพเป็นแนวกันไฟเปียกที่ลดความรุนแรงและการลุกลามของไฟ มีการปลูกเสริมป่าและระบบบำรุงและป้องกันรักษาป่าเช่นเดียวกับพื้นที่พัฒนาป่าไม้ด้วยน้ำฝน ตลอดจนจัดทำทุ่งหญ้าเพื่อเป็นอาหารสัตว์ป่า ปลูกไม้ที่ให้ผลเป็นอาหารสัตว์ป่า เช่น ไม้ไผ่ พริกไทย หวาย และมะกอกหลวง (มะคาเดเมีย) ผสมในป่า อาจกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบการพัฒนาป่าไม้แบบเข้มข้นเพื่อประโยชน์แบบอนกประสงค์ รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 800 ไร่

3. **พื้นที่พัฒนาการเกษตร** เป็นพื้นที่ตอนกลางของกลุ่มน้ำ โดยทำการเกษตรแบบอุตสาหกรรมและผสมผสานกับการปลูกป่าในรูปวนเกษตร ตลอดจนหารูปแบบการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสังคมชนบท ในภาคเหนือตอนบนและอนุรักษ์ดินและน้ำ ประกอบด้วย การทดสอบปลูกข้าวและพืชไร่อื่น ๆ ไม้ผล สมุนไพร พืชผักพื้นบ้าน ไม้ดอกไม้ประดับ พืชเพื่ออุตสาหกรรม พื้นบ้าน ตลอดจนเป็นแหล่งสะสมพันธุ์กรรมพืช ทั้งไม้พื้นบ้านและไม้ที่นำเข้ามาจากแหล่งอื่นทั้งในและนอกประเทศรวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 600 ไร่

4. **พื้นที่พัฒนาการปศุสัตว์** ในตอนล่างของพื้นที่ซึ่งอยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำที่ 7 ถูกจัดให้เป็นพื้นที่ใช้ในกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ เป็นการเลี้ยงสัตว์ในสภาพป่าโปร่ง เพื่อเพิ่มคุณค่าของป่าทั้งหารูปแบบการเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพป่าไม้ในภาคเหนือตอนบน ทั้งในแง่ของการผลิตอาหารและเพิ่มประสิทธิภาพของป่าในรูปของการเจริญเติบโตของไม้ป่า และการกระจายของลูกไม้สัตว์ที่เลี้ยงส่วนใหญ่เป็นวัวนม นอกจากนั้นยังเลี้ยงสัตว์ปีกบางชนิด เช่น ไก่ เป็ด ห่าน และสุกร รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 700 ไร่

5. **พื้นที่อ่างเก็บน้ำและพัฒนาการประมง** อ่างเก็บน้ำในศูนย์ฯ มีทั้งหมด 7 อ่าง ประกอบด้วยอ่างใหญ่ 3 อ่าง ถูกสร้างมาเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในพื้นที่ต่าง ๆ ข้างคัน อีกทั้งยังใช้ในกิจกรรมการทดลองการเลี้ยงปลาในอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนการศึกษาการจัดการรูปบริหารแหล่งน้ำเพื่อการประมง โดยเฉพาะการจัดให้มีการบริหารจัดการของชาวบ้านหมู่บ้านปางเรียบเรือ นอกจากนั้นยังเป็นที่พักผ่อนของบุคคลภายนอกที่เข้ามาตกปลา รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 400 ไร่

4.1.5 ประเภทและลักษณะของกิจกรรมที่ดำเนินการ

แนวทางการดำเนินงาน	แผนงาน / โครงการ
<p>1. วิจัยและศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของฝายต้นน้ำลำธาร (Check Dam) ในด้านความคงทน ค่าก่อสร้าง ความสามารถในการเก็บกักน้ำ และความชุ่มชื้น อีกทั้งศึกษาความเป็นไปได้ของการใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันและลดการตตะกอนในอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก</p>	<p>1. แผนงานศึกษาและพัฒนาแหล่งน้ำ ดำเนินการจัดหาน้ำสนับสนุนงานศึกษาและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย</p> <p>1.1 โครงการก่อสร้างฝายทดน้ำและอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก</p> <p>1.2 โครงการปรับปรุงระบบคลองส่งน้ำและท่อส่งน้ำ</p> <p>1.3 โครงการบริหารกลุ่มใช้น้ำและการบำรุงรักษา</p> <p>1.4 โครงการศึกษาวิจัยรูปแบบฝายต้นน้ำลำธารที่เหมาะสม</p> <p>1.5 โครงการศึกษาวิจัยการพัฒนาป่าด้วยน้ำฝนและน้ำชลประทาน</p> <p>1.6 โครงการศึกษาทดลองความเป็นไปได้ในการใช้หญ้าแฝกในการป้องกันและลดการตตะกอน</p>
<p>2. ดำเนินการศึกษาและพัฒนาด้านรูปแบบในการพัฒนาป่าไม้ เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมต่อการพัฒนาป่าไม้ในแต่ละท้องถิ่น ตลอดจนการศึกษาวิจัยด้านอุทกวิทยา การเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาป่าไม้ ความหลากหลายและองค์ประกอบทางนิเวศวิทยาป่าไม้ของกลุ่มน้ำ สำหรับเป็นแนวทางในการศึกษาด้านการจัดการกลุ่มน้ำ เพื่อให้ระบบกลุ่มน้ำมีความยั่งยืนต่อไป</p>	<p>2. แผนงานศึกษาและพัฒนาป่าไม้ ดำเนินการศึกษาเทคโนโลยีการพัฒนาด้านป่าไม้ที่เหมาะสมเพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาและฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารบริเวณพื้นที่ภาคเหนือ ประกอบด้วย</p> <p>2.1 โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>2.2 โครงการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้</p> <p>2.3 โครงการศึกษาวิจัยด้านป่าไม้</p> <p>2.4 โครงการส่งเสริมด้านป่าไม้</p>
<p>3. ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพเคมีและชีวภาพของดินภายใต้ระบบการจัดการ</p>	<p>3. แผนงานศึกษาและพัฒนาที่ดิน ดำเนินการให้มีการใช้ประโยชน์ที่ดิน</p>

แนวทางการดำเนินงาน	แผนงาน / โครงการ
<p>ทรัพยากรดินที่ต่างกัน โดยมุ่งที่จะใช้เป็นดัชนีในการประเมินศักยภาพการผลิตของพื้นที่ ตลอดจนเป็นองค์ความรู้ที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรดินและที่ดินที่มีปัญหา เพื่อให้ความสามารถในการผลิตของดินคงอยู่อย่างเหมาะสมหรือสูงขึ้น</p>	<p>อย่างถูกต้องตามสมรรถนะของพื้นที่ ประกอบด้วย</p> <p>3.1 โครงการวิเคราะห์ดิน</p> <p>3.2 โครงการวิจัยระบบการปลูกพืชบนพื้นที่ลาดเท</p> <p>3.3 โครงการศึกษาและขยายพันธุ์หญ้าแฝก</p>
<p>4. ดำเนินการเพื่อให้คงไว้ซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างดีระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตในทุกรูปแบบของการพัฒนาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ ทั้งยังดำเนินการให้ดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรแหล่งต้นน้ำ และทรัพยากรอันพึงได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งศึกษาผลกระทบหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงการต่าง ๆ ไปจนถึงสิ่งแวดล้อมที่เป็นภาพรวมของศูนย์ฯ</p>	<p>4. แผนงานศึกษาระบบนิเวศธรรมชาติ</p> <p>ดำเนินการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศธรรมชาติอันเนื่องมาจากผลของการพัฒนาแหล่งน้ำ ป่าไม้ และการพัฒนาที่ดิน</p>
<p>5. ดำเนินการทดสอบหาพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับท้องถิ่น กำหนดพื้นที่และประเภทของการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ ตลอดจนการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรภายในฟาร์ม เพื่อให้ได้รูปแบบการใช้พื้นที่และการจัดการน้ำที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ดอนเชิงเขา</p>	<p>5. แผนงานศึกษาและทดสอบการปลูกพืช</p> <p>ดำเนินการศึกษาและทดสอบการปลูกพืชแบบต่างๆ ประกอบด้วย</p> <p>5.1 โครงการทดสอบการปลูกพืชสวนและขยายพันธุ์</p> <p>5.2 โครงการทดสอบการปลูกพืชไร่</p> <p>5.3 โครงการทดสอบการเพาะเลี้ยงเห็ด</p> <p>5.4 โครงการทดสอบการปลูกพืชสมุนไพร</p> <p>5.5 โครงการทดสอบการปลูกพืชผักปลอดสาร</p> <p>5.6 โครงการทดสอบการปลูกข้าว</p>
<p>6. ศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรมแบบประณีตในลักษณะของการศึกษาศาธิตเพื่อให้เกิดแนวคิดแก่เกษตรกร และประชาชนทั่วไป พร้อมทั้งทำการเก็บรวบรวมพันธุ์พืชและ</p>	<p>6. แผนงานศึกษาและเกษตรกรรมแบบประณีต</p> <p>ดำเนินการศึกษาการอยู่ร่วมกันของพืชต่างๆ โดยพยายามศึกษาโดยยึดไม้พันธุ์ดั้งเดิม โดยทำการทดลองทั้งในพื้นที่ต่างๆ กัน ตามสภาพ</p>

แนวทางการดำเนินงาน	แผนงาน / โครงการ
<p>ศึกษาพันธุ์พืชที่มีศักยภาพในการใช้ประโยชน์ เพื่อสนับสนุนงานขยายผลของศูนย์ศึกษา การพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ต่อไป</p>	<p>ความเป็นจริงและคัดเลือกพันธุ์ขยายสู่ราษฎร ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 6.1 โครงการศึกษาและสาธิตรูปแบบ การปลูกพืช 6.2 โครงการรวบรวมพันธุ์พืชและศึกษา พันธุ์พืช 6.3 โครงการขยายพันธุ์พืชเพื่อสนับสนุน งานขยายผลของศูนย์ฯ 6.4 โครงการศึกษาการใช้ประโยชน์และ คุณค่าทางโภชนาการของพันธุ์พืช 6.5 โครงการจัดทำพื้นที่ “พิพิธภัณฑ์ ธรรมชาติมีชีวิต” เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับ พรรณพืชและประโยชน์ของพรรณพืช 6.6 โครงการศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรม พื้นบ้านในพื้นที่ห้วยป่าเชิงเขา 6.7 โครงการอนุรักษ์พันธุ์กรรมพืช อันเนื่องมาจากพระราชดำริ 6.8 โครงการรวบรวมและศึกษาพันธุ์ หล้าแฝกท้องถิ่น
<p>7. ทำการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการฟาร์ม โคนม การจัดการทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และพืชอาหาร สัตว์ในสภาพป่าพื้นที่ต้นน้ำ ตลอดจนศึกษา หารูปแบบที่เหมาะสมในการเลี้ยงปศุสัตว์ และหรือทำเกษตรกรรมด้านอื่น ๆ ร่วมกับการ เลี้ยงโคนม เพื่อนำผลการศึกษามา ประกอบแนวทางด้านการส่งเสริมอาชีพ ด้านการเกษตรแก่เกษตรกรและประชาชน ที่สนใจทั่วไป</p>	<p>7. แผนงานศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์และ โคนม ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับการเลี้ยง โคนมใน ส่วนที่เกี่ยวกับการอยู่รอดของสัตว์ การเจริญ เติบโต การผสมพันธุ์และการให้ผลผลิตให้ สอดคล้องกันระหว่างพื้นที่กับ โคนม ศึกษาพืช อาหารสัตว์ และสัตว์ปีก ประกอบด้วย</p> <ol style="list-style-type: none"> 7.1 โครงการศึกษาด้านการจัดการ ฟาร์ม โคนมของกลุ่ม โคนมลูกผสม โฮลส์ไคน์ฟรีเชียนในระดับเลือดต่าง ๆ ตามสภาพสิ่งแวดล้อมของ

แนวทางการดำเนินงาน	แผนงาน / โครงการ
	<p>7.2 โครงการศึกษาด้านการจัดการทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์และพืชอาหารสัตว์ในสภาพพื้นที่ต้นน้ำเพื่อมีระบบเกษตรกรรมผสมผสาน</p> <p>7.3 โครงการศึกษาด้านการเลี้ยงปลุสัตว์อื่นร่วมกับการเลี้ยง โคนม และการพัฒนาพื้นที่ป่าธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเสริมอาชีพและรายได้</p> <p>7.4 โครงการศึกษาด้านผลกระทบและอิทธิพลของภาวะแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่พัฒนาระบบผสมผสาน</p>
<p>8. พัฒนาและบริหารการประมงในอ่างเก็บน้ำ จัดตั้งกลุ่มเพื่อการบริหารทรัพยากรประมง เพื่อให้ราษฎรมีอาหารประเภทโปรตีนจากเนื้อปลาบริโภค และเพื่อพัฒนาอาชีพการประมงให้เป็นอาชีพเสริมรายได้</p>	<p>8. แผนงานศึกษาและพัฒนาการประมง ดำเนินการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวางระเบียบการจับปลาในแหล่งน้ำ เทคนิคการจับปลาและส่งเสริมการเลี้ยงปลา ประกอบด้วย</p> <p>8.1 โครงการงานผลิตพันธุ์ปลา</p> <p>8.2 โครงการปล่อยพันธุ์ปลาในอ่างเก็บน้ำ</p> <p>8.3 โครงการอนุบาลลูกปลา</p> <p>8.4 โครงการศึกษาการเพาะพันธุ์ปลาในกระชังในอ่างเก็บน้ำ</p> <p>8.5 โครงการศึกษาการแพร่ขยายพันธุ์ตามธรรมชาติของปลานานาชนิดที่อยู่ในศูนย์ฯ</p> <p>8.6 โครงการซ่อมแซมบ่อซีเมนต์คกมได้อย่างๆ เพื่ออนุบาลและเพาะพันธุ์ปลา</p> <p>8.7 โครงการทดลองเลี้ยงปลาเทพาในกระชังโดยใช้อัตราการปล่อยที่ต่างกัน</p> <p>8.8 โครงการทดลองเลี้ยงปลานิลแปลงเพศในกระชัง</p>

แนวทางการดำเนินงาน	แผนงาน / โครงการ
<p>9. ดำเนินการศึกษาศักยภาพของสัตว์มีกระดูกสันหลังชั้นต่ำ (สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และสัตว์เลื้อยคลาน) ในส่วนของการพัฒนาอาชีพและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม เพื่อให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน</p>	<p>9. แผนงานศึกษาอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์กบ ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับการเพาะเลี้ยงเพื่อการอนุรักษ์พัฒนาพันธุ์กบและสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ ชนิดที่พบในประเทศไทย ประกอบด้วย</p> <p>9.1 ศึกษาทดลองเพื่อพัฒนาอาชีพเลี้ยงกบ</p> <p>9.2 ศึกษาทดลองเพื่อการอนุรักษ์</p> <p>9.3 งานขยายผล</p> <p>9.4 ผลิตเอกสารทางวิชาการเพื่อการประชาสัมพันธ์</p> <p>9.5 งานบริหารโครงการ</p>
<p>10. ดำเนินการพัฒนาอาชีพของชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ และพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้รับจากการวิจัยในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับท้องถิ่นมาขยายผลและถ่ายทอดสู่ราษฎรอันจะก่อผลให้เกิดการพัฒนาอาชีพ และราษฎรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น</p>	<p>10. แผนงานถ่ายทอดเทคโนโลยีและพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ ดำเนินการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของราษฎรหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ ประกอบด้วย</p> <p>10.1 โครงการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตร</p> <p>10.2 โครงการพัฒนาอาชีพนอกการเกษตร</p> <p>10.3 โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต</p>

4.1.6 กิจกรรมที่ดำเนินการ

การเดินทางไปท่องเที่ยวโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประสบการณ์และการเรียนรู้แล้วนำกลับไปปฏิบัติจริง กรณีของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ผลการดำเนินงานศึกษาและพัฒนาพื้นที่ศูนย์ฯ ขณะนี้ได้ดำเนินงานประสบความสำเร็จแล้วระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในเขตพื้นที่พัฒนาป่าไม้ด้วยระบบชลประทานด้านการให้จัดหาน้ำสนับสนุนงานศึกษาและพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของศูนย์ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร พยายามใช้ประโยชน์จากน้ำที่ไหลมาจากยอดเขาสูงสู่ที่ต่ำให้ได้ประโยชน์สูงสุด โดยการจัดทำฝายต้นน้ำ (Check Dam) สำหรับเก็บกักน้ำไว้เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของพื้นดินในฤดูแล้ง และทำระบบคลองไส้ไก่ - คูคลองก้างปลา เพื่อ

น้ำไว้เพื่อรักษาความชุ่มชื้นของพื้นดินในฤดูแล้ง และทำระบบคลองไส้ไก่ - คูคลองก้างปลา เพื่อกระจายน้ำออกไปเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน เพื่อประโยชน์ในการปลูกป่าและแนวป้องกันไฟป่าเปียก (Wet Fire Break) น้ำที่ไหลมาเบื้องล่างก็จะทำอ่างเก็บน้ำไว้ และใช้ประโยชน์จากอ่างเก็บน้ำ สนับสนุนกิจกรรมการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการทำประมง กิจกรรมที่มีการดำเนินการ ตามเป้าหมายของโครงการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย

(1) งานศึกษาและพัฒนาแหล่งน้ำ

ได้เริ่มจัดทำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่าปริมาณฝนเฉลี่ยรายปี 1,300 มม. คิดเป็นปริมาณน้ำที่เข้าสู่ระบบลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ทั้งหมด 17.68 ล้าน ลบ.ม. ปริมาณน้ำส่วนที่สูญเสียไปกับการคายระเหยร้อยละ 67.70 หรือ 11.97 ล้าน ลบ.ม. ส่วนที่เหลือคิดเป็นปริมาณน้ำร้อยละ 19.50 หรือ 3.44 ล้าน ลบ.ม. ถูกเก็บกักไว้ เพื่อการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ของศูนย์ฯ และอีกร้อยละ 12.8 หรือ 2.27 ล้าน ลบ.ม. ใช้เพื่อการเกษตรทำยศูนย์ฯ ช่วงเริ่มต้น ศูนย์ฯ มีความต้องการใช้น้ำตลอดทั้งปี 3.8 ล้าน ลบ.ม. เพื่อการพัฒนาทุกด้าน จึงทำการผันน้ำจากกลุ่มแม่ลายเข้าเพิ่มเติมประมาณ 0.4 ล้าน ลบ.ม. หนึ่งช่วง 10 ปีแรกของการพัฒนาได้ทำการสร้างฝายกักเก็บน้ำลำธารจำนวน 300 แห่ง เพื่อเป็นการเพิ่มความชุ่มชื้นให้แก่พื้นที่ป่าด้วยการกักเก็บและชะลอการไหลของน้ำลำธาร และก่อสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อทำการกักเก็บไว้ใช้พัฒนาพื้นที่ต้นน้ำ การเกษตรกรรมและการประมง ปัจจุบันเมื่อสภาวะแวดล้อมของระบบนิเวศลุ่มน้ำเริ่มฟื้นตัวไปในทางที่ดีขึ้น ปริมาณน้ำที่ผันจากกลุ่มน้ำแม่ลายเหลือเพียงร้อยละ 50 หรือ 0.2 ล้าน ลบ.ม. ได้ทำการผันน้ำไปใช้ในโครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวงต่อไป

(2) งานศึกษาและพัฒนาป่าไม้

เป็นการพัฒนาป่าไม้จากโครงสร้างป่า ซึ่งเป็นป่าสูญเสียไปแล้วด้วยการพัฒนาป่าไม้ 3 อย่าง 3 วิธี การพัฒนาป่าไม้โดยการบำรุงป่าธรรมชาติ ปลูกเสริมป่าช่วยเหลือในการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติของไม้ สนับสนุนการพัฒนาป่า โดยการสร้างแนวป้องกันไฟป่าเปียก และวิจัยระบบวนเกษตร ระบบอุทกวิทยา นิเวศวิทยา ตลอดจนการศึกษาการอนุรักษ์และเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร ผลการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า ชนิดของป่าเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น จากเดิมเป็นป่าเต็งรัง ปัจจุบันฟื้นฟูสภาพและพัฒนาเป็นป่าเบญจพรรณ ชนิดของพันธุ์ไม้เพิ่มจาก 35 ชนิด เป็น 60-80 ชนิด ความหนาแน่นของต้นไม้เพิ่มขึ้นจาก 100ต้น/ไร่ เป็น 200-240 ต้น/ไร่ พบสัตว์ป่า

คืนถิ่น พบนกจำนวน 122 ชนิด โดยเฉพาะนกยูงไทยและหมูป่า ชาติอาหารในดินเพิ่มขึ้นจากเดิมมีไม่เกินร้อยละ 1 ของน้ำหนักดิน เพิ่มเป็นร้อยละ 3-4 ของน้ำหนักดิน

(3) งานศึกษาและพัฒนาที่ดิน

ศึกษาจัดทำระบบอนุรักษ์ดินและน้ำสำหรับพื้นที่ลาดชันซึ่งมีศักยภาพต่ำให้สามารถใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ระบบการปลูกพืชเพื่อการอนุรักษ์และการใช้แถบหญ้าแฝก

(4) งานศึกษาและทดสอบการปลูกพืช

ศึกษาและทดลองการปลูกพืชชนิดต่างๆ เพื่อหาพันธุ์พืชเศรษฐกิจที่เป็นพืชไร่ พืชผัก ข้าว สมุนไพร เครื่องเทศ เห็ด และ ไม้ผลที่เหมาะสมต่อสภาพของพื้นที่

(5) งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรมแบบประณีต

ศึกษาและสาธิตรูปแบบการปลูกพืชที่เหมาะสมต่อสภาพพื้นที่และรูปแบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืน รวบรวมและขยายพันธุ์พืชที่มีศักยภาพการเป็นพืชรายได้และพืชใช้สอย

(6) งานศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์และโคนม

ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเลี้ยงโคนม ในส่วนที่เกี่ยวกับการอยู่รอดของสัตว์ การเจริญเติบโต การผสมพันธุ์ การให้ผลผลิต รวมทั้งการศึกษารเพาะเลี้ยง ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ปีก และสัตว์เล็ก

(7) งานศึกษาและพัฒนาการประมง

ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการวางระเบียบการจับปลาในแหล่งน้ำ รวมทั้งเทคนิคการจับปลา และส่งเสริมการเลี้ยงปลา

(8) งานอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพเพาะเลี้ยงกบ

ศึกษาวิจัยและทดลองเพื่อการพัฒนาอาชีพเพาะเลี้ยงกบที่ผสมผสานกับการอนุรักษ์ในรูปแบบครบวงจร รวมทั้งการอนุรักษ์พันธุ์และการคืนสู่ธรรมชาติ

(9) งานดำเนินงานชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ

โดยดำเนินงานด้านการพัฒนาอาชีพหลักการเกษตร การส่งเสริมด้านการแปรรูป และถนอมอาหารผลผลิตเกษตรในครัวเรือนและอุตสาหกรรมในชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ 18 ชุมชน/หมู่บ้าน (จากอดีตถึงปี พ.ศ. 2532 มี 10 ชุมชน/หมู่บ้านและมีการดำเนินงานขยายผลใหม่อีก 8 ชุมชน/หมู่บ้านเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ถึงปัจจุบัน)

การดำเนินงานของศูนย์ฯ เพื่อการศึกษารูปแบบแห่งความสำเร็จของการพัฒนาต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริ ในการพัฒนาด้านป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร โดยยึดถือต้นทางป่าไม้เป็นหลัก และปลายทางเป็นการศึกษาการพัฒนาด้านการประมง สำหรับระหว่างทางเน้นการศึกษาการพัฒนา ด้านการเกษตรและอื่น ๆ ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิตที่ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้

ปัจจุบัน ผลการศึกษาการพัฒนาตามแนวพระราชดำริปรากฏผลเป็นรูปธรรมที่มีประชาชนทั่วไปเข้ามาศึกษาดูงานในรูปแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนมากและขยายผลออกไปอย่างกว้างขวางที่ผ่านมาจากจนถึงปัจจุบัน ได้บรรลุผลสำเร็จมีความก้าวหน้าเป็นที่น่าพอใจระดับหนึ่ง ทำให้ประชาชนในหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ และบริเวณใกล้เคียงมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งปรากฏผลชัดเจนเป็นรูปธรรมแล้ว โดยที่ศูนย์ฯ ได้ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการศึกษา ทดลองหาแบบการพัฒนาบริเวณพื้นที่ต้นน้ำลำธาร โดยเน้นการพัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาพื้นที่ป่าต้นน้ำ ทำให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ได้ ก่อให้เกิดความชุ่มชื้นของดินโดยเฉพาะในหน้าแล้ง สามารถลดอัตราการเกิดไฟป่าได้จนเป็นที่น่าพอใจ นอกจากนี้ ยังทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเป็นผลของความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่าย ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ แต่ทั้งนี้ก็เนื่องจากพระมหากรุณาธิคุณอันหาที่สุดมิได้นั่นเอง

กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวที่สามารถประยุกต์ใช้ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและศึกษากระบวนการทำงานและพัฒนาตลอดจนผลลัพธ์ที่ได้ ประชาชนทั่วไปสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.1.7 การบริหารจัดการทั่วไป

ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง 6 ศูนย์ แต่เดิมมีรูปแบบองค์ประกอบของคณะกรรมการบริหาร และอนุกรรมการที่แตกต่างกันออกไป ทำให้การดำเนินงานของศูนย์ฯ มีลักษณะหลากหลายขาดเอกภาพ ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินงานของศูนย์ฯ สามารถดำเนินงานสนองพระราชดำริอย่างมีประสิทธิภาพ มีเอกภาพและสอดคล้องซึ่งกันและกัน คณะรัฐมนตรีจึงมีมติ เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2535 ให้ดำเนินการปรับปรุงระบบบริหารงานของศูนย์ฯ โดยยกเลิกคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการ และอนุกรรมการที่ถือปฏิบัติเดิมทั้งหมด และให้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ โดยมีคณะอนุกรรมการวางแผนแม่บทและติดตามประเมินผลเพียงชุดเดียว

1. คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ประกอบด้วย องคมนตรีเป็นประธาน 1 คน องคมนตรีเป็นรองประธาน 3 คน ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ 1 คน อธิบดีกรมที่เกี่ยวข้อง 12 คน ผู้ว่าราชการจังหวัดที่ศูนย์ฯ ตั้งอยู่ 6 คน มีผู้ว่าการสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 1 คน และผู้แทนสำนักงานประมาณ 1 คน เป็นกรรมการ เลขานุการ กปร. เป็นกรรมการและเลขานุการ เป็นรองเลขานุการ กปร. ที่ปรึกษาด้านการประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สنج. กปร. เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ รวมคณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ ทั้งสิ้น 29 คน มีอำนาจหน้าที่ (1.) กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบายและเป้าหมายในการดำเนินงาน รวมทั้งแนวทางการบริหารโครงการ (2.) อำนวยการ ควบคุม กำกับ ดูแล ให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนนโยบายที่ได้กำหนดไว้ (3.) ติดตามผล และให้คำแนะนำในการปฏิบัติงานรวมทั้งแก้ไขปัญหา และอุปสรรคในการบริหารงานให้บรรลุ โดยกรรมการชุดนี้สามารถแต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงาน หรือบุคคลเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติได้ตามความจำเป็น

2. คณะอนุกรรมการวางแผนแม่บทและติดตามประเมินผล ประกอบด้วย เลขานุการ กปร. เป็นประธานคณะอนุกรรมการ รองอธิบดีที่เกี่ยวข้อง 5 กรม เป็นรองประธานอนุกรรมการ ผู้แทนจากกรมที่เกี่ยวข้อง 9 กรม เป็นอนุกรรมการ ผู้ช่วยเลขานุการ กปร. เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ ผู้แทนสำนักงาน กปร. และผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง 6 ศูนย์ เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ คณะอนุกรรมการชุดนี้มีอำนาจหน้าที่ ดำเนินการศึกษาและรวบรวมข้อมูล เพื่อจัดทำแผนแม่บทของศูนย์ฯ ให้สอดคล้องกับแผนนโยบายของคณะกรรมการบริหาร ดำเนินการติดตามผลการดำเนินงาน และพิจารณาถ่วงถ่วงรายละเอียดโครงการและงบประมาณประจำปี ตามศูนย์ฯ เสนอขอรับการสนับสนุน

3. องค์การดำเนินงานศูนย์ฯ

3.1 คณะอนุกรรมการดำเนินงาน โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอคอกยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

3.2 คณะทำงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอคอกยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่

การบริหารงบประมาณ

การเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี กำหนดหลักปฏิบัติให้ทุกหน่วยงาน ตั้งงบประมาณของต่างๆ ไว้ที่กรมชลประทาน ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางในการบริหารและประสาน

งานโครงการชื่อเสียงของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ในฐานะต้นแบบและตัวอย่างแห่งความสำเร็จของการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ได้ทำให้ศูนย์ฯ นี้กลายเป็นสถานที่ที่มีผู้เข้าเที่ยวชมเป็นจำนวนมากและมีอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งเป็นพระราชอาคันตุกะ แยกของรัฐบาล นักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมทั้งนักท่องเที่ยวทั่วไป อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าเสียดายที่สภาพการณ์ของศูนย์ฯ ในปัจจุบันยังขาดความพร้อมด้านการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาให้เป็นไปตามพระราชปรารภและเป็นไปตามสภาพการณ์ของการท่องเที่ยวภายในศูนย์ฯ ในปัจจุบันหลายประการ

ปัญหาและอุปสรรค

การดำเนินงานของศูนย์ฯ เป็นการทำงานในลักษณะ “องค์กรร่วม” ที่มีการทำงานแบบประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานร่วมที่เกิดปัญหาน้อยมาก เนื่องจากการดำเนินงานเป็นการทำงานในลักษณะร่วมแรงร่วมใจในการบริหารงานและดำเนินกิจกรรมตามแนวพระราชดำริ ปัญหาและอุปสรรคที่พบส่วนใหญ่เกิดจาก

ด้านการบริหารงาน

- ไม่มีผังแม่บทเพื่อการจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพของพื้นที่ และไม่มีแผนแม่บททางด้านการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงพัฒนาของศูนย์ฯ
- ความพร้อมของบุคลากรที่รับผิดชอบพื้นที่ในด้านการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวยังมีจำกัด ทั้งภาระงานในหน้าที่ประจำก็มีอยู่มาก
- บุคลากร/เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถไม่สามารถปฏิบัติงานที่ศูนย์ฯ ได้นาน เนื่องจากไม่มีมีอัตราที่จะบรรจุเป็นข้าราชการหรือลูกจ้างประจำ

ด้านการจัดการดำเนินการ

- ขาดบุคลากรเฉพาะทางเพื่อการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ถ่ายทอดเทคโนโลยี และความรู้เกี่ยวกับศูนย์ฯ สู่มาตรฐานสากล
- เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการเน้นความรู้ทางวิชาการมากเกินไปควรเป็นความรู้ในเชิงปฏิบัติที่เกษตรกรหรือบุคคลทั่วไปอ่านแล้วเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติได้ขาดอุปกรณ์สำหรับการบรรยายนอกสถานที่ของวิทยากรเช่น เครื่องขยายเสียงเคลื่อนที่ เป็นต้น

- สาธารณูปโภคและสาธารณูปการภายในศูนย์ฯ สำหรับรองรับนักท่องเที่ยว ยังมีไม่เพียงพอ เช่น ความจำเป็นของสถานที่จอดรถ ร้านอาหาร และบริการห้องสุขา เป็นต้น
- ขาดการบริหารจัดการเชิงการท่องเที่ยวภายในศูนย์ฯ อย่างเป็นรูปธรรม เช่น การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ การเก็บค่าธรรมเนียม การจัดสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (Visiting Center) และการจัดทำระบบป้ายสื่อความหมาย เหล่านี้เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น หากได้มีการศึกษาเพื่อพัฒนาศูนย์ฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนา โดยอาศัยหลักวิชาการในแขนงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง เหมาะสม โดยประสานความร่วมมือกัน จะช่วยให้ศูนย์ฯ แห่งนี้เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ สิ่งที่สำคัญคือ นักท่องเที่ยวที่ได้มีโอกาสมาเที่ยวชมศูนย์ฯ ซึ่งถือว่าเป็น **“พุทธทรัพย์ทางปัญญา”** แห่งนี้แล้ว จักได้คิดไตร่ตรองเพื่อนำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าเที่ยวชมภายในศูนย์ฯ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ สมดังพระราชดำริและพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการพัฒนาศูนย์ฯ แห่งนี้ให้เป็น **“พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต และสถานที่ท่องเที่ยวเชิงพัฒนา”**

4.2 ศักยภาพการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมภายในศูนย์ฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนา

นอกเหนือจากความพร้อมด้านกายภาพของพื้นที่ศูนย์ฯ ซึ่งเป็นปัจจัยบังคับศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้ว ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับพื้นที่ศูนย์ฯ จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็มีความสำคัญอย่างยิ่งเช่นเดียวกัน การศึกษานี้ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นดังกล่าวจากบุคคล 3 กลุ่มคือ (1) นักท่องเที่ยว (2) บุคลากรของศูนย์ฯ และ (3) ผู้ให้ข้อมูลหลักจาก 3 ชุมชน/หมู่บ้านในพื้นที่รอบบริเวณศูนย์ฯ

4.2.1 ข้อมูลพื้นฐานจากนักท่องเที่ยว

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเวลา 2 เดือน ระหว่างเดือน ธันวาคม 2545 ถึงเดือน มกราคม 2546 มีนักท่องเที่ยวจำนวน 231 คน สามารถนำมาวิเคราะห์และได้ผลการศึกษาแยกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

4.2.1.1 ข้อมูลทั่วไป ลักษณะและเป้าหมายการเดินทางของนักท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามซึ่งใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลส่วนนี้ สามารถสรุปและอธิบายข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวและความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์ฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนาได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	130	57.0
หญิง	101	43.0
2. การศึกษา		
ประถมศึกษา	17	7.4
มัธยมศึกษา	33	14.3
ปวช./ป.ก.ศ.	8	3.5
อนุปริญญา	48	20.8
ปริญญาตรี	111	48.1
สูงกว่าปริญญาตรี	13	5.6
อื่น ๆ	1	0.4
3. อาชีพ		
เกษตรกร	28	12.1
ราชการ	55	23.8
ธุรกิจเอกชน	9	3.9
ค้าขาย	18	7.8
นิสิต/นักศึกษา	91	39.4
อื่น ๆ	30	13

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
4. ภูมิลำเนา		
เชียงใหม่	61	26.4
จังหวัดอื่นในภาคเหนือ	58	25.1
ภูมิภาคอื่น	108	46.8
อื่น ๆ	4	1.7

(1) ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว

การแจกแจงข้อมูลทั่วไป (ดังแสดงในตารางที่ 4.2) ทำให้ทราบว่านักท่องเที่ยวที่ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายจำนวน 130 คน (ร้อยละ 57.0) และเป็นเพศหญิงจำนวน 101 คน (ร้อยละ 43.0) กรณีของระดับการศึกษา จากการศึกษานี้พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จำนวน 111 คน (ร้อยละ 48.1) มีการศึกษาในระดับปริญญาตรี จากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวทั้งหมดมีการศึกษาในระดับอนุปริญญา จำนวน 48 คน (ร้อยละ 20.8) รองลงมาซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มที่น่าสนใจคือ กลุ่มผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ซึ่งมีจำนวน 33 คน (ร้อยละ 14.3)

ในส่วนของอาชีพและภูมิลำเนาของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการศึกษานี้พบว่าจำนวน 91 คน (ร้อยละ 39.4) เป็นนิสิต/นักศึกษา ซึ่งเดินทางเพื่อการศึกษาดูงานหรือทัศนศึกษาดังที่พบในเป้าประสงค์ของการเดินทางเยี่ยมชมศูนย์ฯ ซึ่ง 3 ใน 4 ของกลุ่มตัวอย่างตอบยืนยัน รองลงมาคืออาชีพรับราชการซึ่งเชื่อว่าเป้าประสงค์หลักคือ การศึกษาดูงานในหน้าที่ ซึ่งพบว่ามีจำนวน 55 คน (ร้อยละ 24) ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด กรณีภูมิลำเนาของผู้ที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์ฯ พบว่าเกือบครึ่งต่อครึ่งที่เป็นคนจังหวัดอื่นในภาคเหนือและภูมิภาคอื่น ยิ่งไปกว่านี้ยังพบว่าผู้เยี่ยมชมที่เป็นคนภายในจังหวัดเชียงใหม่มีจำนวน 61 คน (ร้อยละ 26.4)

ลักษณะและเป้าหมายการเดินทางของนักท่องเที่ยวที่ส่วนใหญ่เดินทางกันมาเป็นหมู่คณะเพื่อศึกษาดูงาน จึงพอสรุปได้ว่าส่วนใหญ่เป็นผู้มาศึกษาดูงาน/ฝึกอบรม/สัมมนา มากกว่ามาเยี่ยมชมหรือท่องเที่ยวศูนย์ฯ

ในประเด็นที่เกี่ยวกับอายุของนักท่องเที่ยว การศึกษานี้พบว่าอายุโดยเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวคือ 32.25 ปี โดยอายุมากที่สุดของนักท่องเที่ยวอยู่ที่ 71 ปี และอายุน้อยที่สุดของนักท่องเที่ยวอยู่ที่ 19.00 ปี ที่อายุเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวอยู่ที่ 32.25 ปี เป็นเพราะส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร นิสิต/นักศึกษา ข้าราชการ และประชาชนทั่วไป

ตารางที่ 4.3 ลักษณะและเป้าหมายการเดินทางของนักท่องเที่ยว

ลักษณะและเป้าหมายการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
5. ลักษณะการเดินทาง		
เดินทางคนเดียว	23	10.0
เดินทางพร้อมครอบครัว	20	8.7
เดินทางกับหมู่คณะ	183	79.2
อื่น ๆ	5	2.2
6. ยานพาหนะในการเดินทาง		
รถยนต์ส่วนตัว	60	26.0
รถเช่า	10	3.4
รถประจำทาง	40	17.3
รถเหมาเป็นหมู่คณะ (Bus)	92	39.8
อื่น ๆ	29	12.6
7. เป้าหมายในการเยี่ยมชมศูนย์ฯ		
แวะพักระหว่างการเดินทาง (จ. เชียงใหม่ – จ. เชียงราย)	10	4.3
ทัศนศึกษา	32	13.9
ศึกษาดูงาน/ฝึกอบรม/สัมมนา	139	60.2
อื่น ๆ	50	21.6

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ลักษณะและเป้าหมายการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
8. จำนวนครั้งที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมศูนย์ฯ		
ครั้งแรก	161	69.7
ครั้งที่ 2	32	13.9
ครั้งที่ 3	7	3.0
มากกว่า 3 ครั้ง	31	13.4
9. ถ้ามีโอกาสจะมาเยี่ยมชมศูนย์ฯ อีกหรือไม่		
มา	224	97.0
ไม่แน่ใจ	7	3.0
10. การได้ข้อมูลก่อนการเดินทางท่านได้ข้อมูลจากแหล่งใดมากที่สุด		
เพื่อนฝูง/ญาติมิตร	55	23.8
การประชาสัมพันธ์ของศูนย์ฯ	72	31.2
วิทยุ/โทรทัศน์	27	11.7
ทราบเอง	31	13.4
อื่นๆ	46	19.9

ผลการวิเคราะห์ (ตารางที่ 4.3) แสดงว่า ลักษณะและเป้าหมายการเดินทางไปเยี่ยมชมศูนย์ฯ พบว่าส่วนใหญ่เดินทางไปเป็นหมู่คณะ (ร้อยละ 79.2) โดยเหมารถโดยสารเป็นหมู่คณะ (Bus) หรือรถประจำทางเป็นยานพาหนะ ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเดินทางไปเยี่ยมชมศูนย์ฯ เป็นครั้งแรก จำนวน 161 คน (ร้อยละ 69.7) รองลงมา จำนวน 32 คน (ร้อยละ 13.9) ที่เดินทางไปเยี่ยมชมศูนย์ฯ แล้วมากกว่า 2 ครั้ง (ดูตารางที่ 4.3 ประกอบ)

4.2.1.2 ความพึงพอใจ/ประทับใจต่อสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและบริการต่าง ๆ ของศูนย์ฯ

ต่อประเด็นข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจ/ประทับใจของนักท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวกขั้นพื้นฐาน และบริการต่าง ๆ ของศูนย์ฯ การศึกษานี้พบระดับความพึงพอใจ/ประทับใจของนักท่องเที่ยว ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความพึงพอใจ/ประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน และบริการเบื้องต้นของศูนย์ฯ

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับความ พึงพอใจ/ ประทับใจ
1. เส้นทางเข้าไปยังศูนย์ฯ	3.81	0.73	มาก
2. เส้นทางภายในศูนย์ฯ	3.77	0.72	มาก
3. ป้ายสื่อความหมาย	3.54	0.82	มาก
4. อีซยาศัยของบุคลากรของศูนย์ฯ	4.23	0.79	มากที่สุด
5. สภาพแวดล้อม/บรรยากาศภายในศูนย์ฯ	4.37	0.79	มากที่สุด
6. ธรรมชาติ/ความหลากหลายทางชีวภาพ	4.31	0.78	มากที่สุด
7. ห้องสุขา	3.34	0.96	ปานกลาง
8. ที่จอดรถ	2.53	0.93	น้อย
9. ร้านอาหาร	2.53	0.97	น้อย
10. ร้านขายของที่ระลึก	2.38	0.93	น้อย
11. โทรศัพท์สาธารณะ	2.28	0.96	น้อย
12. ที่พักแรม	3.07	0.90	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.41	0.86	มาก

หมายเหตุ (จากจำนวนผู้ตอบโดยเฉลี่ย 228 คน จาก 231 คน)

ผลการวิเคราะห์ ตารางที่ 4.4 ระดับความพึงพอใจ/ประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและบริการเบื้องต้นของศูนย์ฯ พบว่าโดยภาพรวมทั้งหมดนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ/ประทับใจระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.41) ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในบทที่ 3

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเป็นรายประเด็นของความพึงพอใจ/ประทับใจ พบว่า (1) อธิษาศัยไมตรีของบุคลากรของศูนย์ฯ (2) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศภายในศูนย์ฯ และ (3) ธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพภายในศูนย์ฯ เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ/ประทับใจระดับมาก ที่พบว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ/ประทับใจในระดับมากรองลงมาคือ (1) เส้นทางเข้าไปยังศูนย์ฯ (2) เส้นทางคมนาคมภายในศูนย์ฯ และ (3) การจัดทำป้ายสื่อความหมาย

เป็นที่น่าสังเกตจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลคือ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่เป็นห้องสุขา ที่จอดรถ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึกและโทรศัพท์สาธารณะเป็นบริการเบื้องต้นที่นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ/ประทับใจค่อนข้างน้อยโดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรศัพท์สาธารณะ ร้านขายของที่ระลึก ร้านอาหารและที่จอดรถ ที่เป็นเช่นนี้สามารถอธิบายได้ว่า การจัดตั้งศูนย์ฯ มิได้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว แต่เพื่อเป็นแหล่งศึกษาวิจัย ค้นคว้า ทดลองและสาธิตด้านการเกษตร สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่มีใช้สำหรับให้บริการ ผู้ที่เข้าเยี่ยมชมศูนย์ฯ เพื่อศึกษาดูงานเป็นการเฉพาะ และเพื่อเป็นโครงสร้างขั้นพื้นฐานในการสนับสนุนเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของศูนย์ฯ ในการปฏิบัติงานโครงการ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่อเมื่อมีผู้เข้าเยี่ยมชมมากขึ้น จึงทำให้สัดส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีค่าลงและดูจะไม่เพียงพอต่อการให้บริการ ข้อค้นพบในส่วนนี้จะได้นำไปพิจารณาเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาการท่องเที่ยวของศูนย์ฯ ซึ่งจะได้มีการเสนอแนะให้มีการจัดสร้างเพิ่มเติมตามความเหมาะสมต่อไป

4.2.1.3 ความรู้และความเข้าใจของนักท่องเที่ยวต่อความหลากหลายทางชีวภาพของศูนย์ฯ หลังจากการเยี่ยมชมและเรียนรู้

ความหลากหลายทางชีวภาพ ถือว่าเป็นอีกส่วนหนึ่งที่เป็นความสำเร็จของศูนย์ฯ และเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวหรือผู้สนใจให้เข้าไปเที่ยวชมได้ การศึกษานี้จึงได้กำหนดประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อถามระดับความรู้และความเข้าใจของนักท่องเที่ยวว่าพวกเขาได้เข้าใจความหมายของความหลากหลายทางชีวภาพที่ทำให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืนตามธรรมชาติและเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแนวคิดจากการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้กับพื้นที่ศูนย์ฯ หรือเห็นความสำคัญอย่างไรหรือไม่จากการได้เที่ยวชม ประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวสามารถนำมาแจกแจงได้ตามตารางที่ 4.5 ต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับความรู้และความเข้าใจของ
นักท่องเที่ยงที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพของศูนย์ฯ หลังจากการเยี่ยมชมและ
เรียนรู้

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความรู้ และความเข้าใจ
1. ทำให้เข้าใจความหมายของความ หลากหลายทางชีวภาพ	3.85	0.68	มาก
2. ทำให้เข้าใจธรรมชาติของพืช สัตว์และ องค์ประกอบอื่น ๆ ในพื้นที่ศูนย์ฯ	3.80	0.74	มาก
3. พืชและสัตว์ทำให้ลักษณะทางกายภาพ เช่น ดิน น้ำ และอุณหภูมิเป็นปกติ	4.02	0.71	มาก
4. พืชและสัตว์ทำให้พื้นที่อุดมสมบูรณ์ มากขึ้น	4.14	0.73	มาก
5. ความหลากหลายทางชีวภาพสามารถทำ ให้เกิดความมั่นคง – ยั่งยืนตามธรรมชาติ	4.18	0.71	มาก
6. “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ แนวคิดพื้นฐาน เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้ พื้นที่	4.24	0.68	มากที่สุด
7. “เศรษฐกิจพอเพียง” สามารถสร้างความ มั่นคง/ยั่งยืนให้กับเกษตรกรผู้นำไป ปฏิบัติ	4.33	0.68	มากที่สุด
8. โดยภาพรวมแล้วท่านคิดว่าศูนย์ฯ เป็น แหล่งให้ประสบการณ์และการเรียนรู้ได้	4.26	0.68	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.10	0.70	มาก

หมายเหตุ (จากจำนวนผู้ตอบโดยเฉลี่ย 227 คน จาก 231 คน)

ผลการวิเคราะห์ระดับความรู้และความเข้าใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อความหลากหลายทางชีวภาพของศูนย์ฯ ดังค่าสถิติแสดงในตารางที่ 4.5 ข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า โดยภาพรวมทั้งหมดนักท่องเที่ยวมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพของศูนย์ฯ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.10) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในบทที่ 3

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายประเด็นแล้วพบว่า นักท่องเที่ยวที่เข้าไปเยี่ยมชมศูนย์ฯ มีระดับความรู้และความเข้าใจเรื่อง (1) “เศรษฐกิจพอเพียง” สามารถสร้างความหลากหลายให้กับพื้นที่ (2) “เศรษฐกิจพอเพียง” สามารถสร้างความมั่นคงยั่งยืนให้กับเกษตรกร ผู้ปฏิบัติ และ (3) ศูนย์ฯ เป็นแหล่งประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ดีอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ระดับความรู้และความเข้าใจเรื่องพื้นฐานทางนิเวศวิทยา เช่น ความสัมพันธ์ของพืชและสัตว์ที่มีต่อสภาพดิน น้ำ อากาศ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

สิ่งที่น่าสังเกตจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตาราง 4.5 คือ ความเป็นแหล่งประสบการณ์ และการเรียนรู้ที่แท้จริงของศูนย์ฯ นอกจากจากความสำเร็จของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้เยี่ยมชมจะ ได้รับประโยชน์โดยตรงที่สามารถนำไปปฏิบัติได้แล้ว ผลการดำเนินการของศูนย์ฯ ที่สามารถทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพให้กับพื้นที่จนเกิดความสุขทางธรรมชาติ ดิน และน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ ผู้เยี่ยมชมสามารถเรียนรู้ประสบการณ์ตรงสมควรที่สถานที่อื่นในลักษณะคล้ายกัน น่าจะ得以ใช้เป็นแบบอย่างของการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนและเสริมสร้างคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อมให้กับพื้นที่

4.2.1.3 ความจำเป็นในการปรับปรุง/แก้ไขของนักท่องเที่ยวที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ของศูนย์ฯ

สิ่งหนึ่งที่อาจบ่งชี้ศักยภาพหรืออย่างน้อยที่สุดสามารถนำไปสู่ แนวทางในการส่งเสริมพัฒนาให้ศูนย์ฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนาอย่างสมบูรณ์ได้ก็คือ ความคิดเห็นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งอำนวยความสะดวก รวมตลอดจนบริการต่าง ๆ ด้านการท่องเที่ยวของศูนย์ฯ ประเด็นคำถามในส่วนนี้ได้ถูกกำหนดและใช้ในการรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยว ข้อมูลที่รวบรวมได้เมื่อนำมาวิเคราะห์แล้วสามารถแสดงได้ดังตารางที่ 4.6 ดังนี้

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อ
ความจำเป็นในการปรับปรุง/แก้ไขสิ่งต่าง ๆ ของศูนย์ฯ

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับความ จำเป็นในการ ปรับปรุง/แก้ไข
1. เส้นทางเข้าสู่ศูนย์ฯ และเส้นทางภายใน ศูนย์ฯ	2.75	0.96	ปานกลาง
2. ป้ายสื่อความหมาย	3.27	0.93	ปานกลาง
3. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	3.28	0.99	ปานกลาง
4. การต้อนรับ/อภยาศัยไมตรี	2.92	2.40	ปานกลาง
5. ห้องสุขา	3.32	1.01	ปานกลาง
6. ที่จอดรถ	3.37	1.61	ปานกลาง
7. ร้านอาหาร	3.42	1.22	มาก
8. ร้านขายของที่ระลึก	3.38	1.16	ปานกลาง
9. โทรศัพท์สาธารณะ	3.58	1.23	มาก
10. ที่พักผ่อน	3.24	0.95	ปานกลาง
11. การอำนวยความสะดวก - ข่าวสาร	3.25	1.10	ปานกลาง
12. ความสะอาด/สิ่งแวดล้อม	3.78	1.10	ปานกลาง
13. ความปลอดภัย	2.84	1.11	ปานกลาง
14. ภูมิทัศน์	2.92	1.26	ปานกลาง
รวมเฉลี่ย	3.16	1.22	ปานกลาง

หมายเหตุ (จากจำนวนผู้ตอบโดยเฉลี่ย 226 คน จาก 231 คน)

ค่าสถิติจากการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระดับความคิดเห็นของ
นักท่องเที่ยวที่มีต่อความจำเป็นในการปรับปรุง/แก้ไขสิ่งต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ดังแสดงในตารางที่ 4.6
สามารถอธิบายโดยภาพรวมได้ว่า สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของศูนย์ฯ มีความจำเป็นต้องได้รับ
การปรับปรุง/แก้ไขอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16) เมื่อเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในบทที่ 3

สิ่งที่นักท่องเที่ยวยังมีความคิดเห็นว่าคุณต้องปรับปรุง/แก้ไขระดับมากในจำนวนประเด็นทั้งหมดคือ การติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะ (ค่าเฉลี่ย 3.58) รองลงมาคือ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และสถานที่จอดรถ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยระดับความคิดเห็นเท่ากับ 3.42, 3.38 และ 3.37 ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม แม้ประเด็นต่าง ๆ ดังกล่าวคือ สิ่งที่นักท่องเที่ยวยังต้องการให้มีการปรับปรุง/แก้ไขเด่นชัดเมื่อเปรียบเทียบกับประเด็นอื่น ๆ แต่ระดับความคิดเห็นนั้นพบว่าอยู่ในระดับปานกลางทั้งสิ้น ทั้งนี้ เป็นไปได้ว่าที่ระดับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวยังเป็นเช่นดังกล่าว เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่มีให้หรือดำเนินการอยู่แล้วของศูนย์ฯ มีความเหมาะสมและเพียงพอตามที่สถานที่เช่นนี้ควรจะมี เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ความคิดเห็นต่อการปรับปรุง/แก้ไขสิ่งต่าง ๆ ของนักท่องเที่ยวก่อนข้างเด่นชัดในบางประเด็นเช่น โทรศัพท์ ร้านขายของที่ระลึก และร้านอาหาร อาจเป็นเพราะพฤติกรรมพื้นฐานของนักท่องเที่ยวยัง ซึ่งมักจะมองถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ว่าควรต้องมีไว้บริการอย่างพร้อมมูลในแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ไม่ว่าสถานที่นั้นจะตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์ใดก็ตาม

สำหรับประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวแล้วนักท่องเที่ยวยังมีความคิดเห็นว่าคุณไม่ต้องรีบเร่งในการปรับปรุง/แก้ไขเช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การจัดภูมิทัศน์และเส้นทางคมนาคมเข้ามายังศูนย์ฯ และเส้นทางคมนาคมภายในศูนย์ฯ อาจอธิบายได้ว่าเป็นเพราะศูนย์ฯ ได้มีการบริหารจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกดังกล่าวได้อย่างดี และมีความเหมาะสมอยู่แล้ว

4.2.1.4 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อระดับประสบการณ์และการเรียนรู้

เพื่อนำไปสู่การถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากความสำเร็จของการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัยและสาธิตด้านการเกษตรต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ให้แก่ผู้เข้าเยี่ยมชมอย่างมีประสิทธิภาพระดับหนึ่ง ซึ่งทำให้ผู้เยี่ยมชมสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริง การศึกษาครั้งนี้ได้สอบถามผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมศูนย์ฯ เกี่ยวกับกิจกรรมที่ได้เยี่ยมชมและระดับของประสบการณ์และการเรียนรู้ที่เขาได้รับ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ในส่วนนี้ แสดงไว้ในตารางที่ 4.7

อนึ่ง สถิติตัวเลขที่แสดงในตาราง 4.7 ดังกล่าวมีสิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเพื่อมิให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการแปลความหมายกล่าวคือ ศูนย์ฯ มีกิจกรรมที่ทำการค้นคว้า ทดลอง รวมทั้งสิ้น 12 กิจกรรมหลัก ๆ การศึกษานี้ได้สอบถามทั้ง 12 กิจกรรม แต่นักท่องเที่ยวหรือผู้เยี่ยมชมถือว่ามีจำนวนน้อยที่มีโอกาสได้เยี่ยมชมทุกกิจกรรม ส่วนใหญ่สามารถเยี่ยมชมได้

ประมาณ 2 – 5 กิจกรรมเท่านั้น ดังนั้นระดับประสบการณ์และการเรียนรู้ของผู้มาเยี่ยมชมในแต่ละกิจกรรมจึงเป็นการประเมินเฉพาะกิจกรรมที่เขาได้มีโอกาสได้เยี่ยมชมเท่านั้น การตีค่าจากระดับของประสบการณ์และการเรียนรู้ที่วิเคราะห์ได้จึงเป็นการให้ภาพกว้าง ๆ โดยรวมว่า ผู้ที่มาเยี่ยมชมกิจกรรมเหล่านั้น เขาคิดว่าเขาได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้มาก – น้อยเพียงไร

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ยและค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับประสบการณ์และการเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการเยี่ยมชมศูนย์ฯ

กิจกรรม	การเยี่ยมชม		ค่าเฉลี่ย* (\bar{x})	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับประสบการณ์และการเรียนรู้
	ได้เยี่ยมชม	ไม่ได้เยี่ยมชม			
1. งานศึกษาและพัฒนาแหล่งน้ำ	193	38	3.50	1.47	มาก
2. งานศึกษาและพัฒนาป่าไม้	197	34	3.52	1.36	มาก
3. งานศึกษาและพัฒนาที่ดิน	184	47	3.62	1.57	มาก
4. งานศึกษาและทดสอบการปลูกพืช	205	26	3.47	1.26	มาก
5. งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรมแบบประณีต	187	44	3.70	1.51	มาก
6. งานศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์และโคนม	132	99	4.25	2.00	มากที่สุด
7. งานศึกษาและทดสอบการประมง	192	39	3.66	1.42	มาก

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

กิจกรรม	การเยี่ยมชม		ค่าเฉลี่ย* (\bar{x})	ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	ระดับประสพการณ์และการเรียนรู้
	ได้เยี่ยมชม	ไม่ได้เยี่ยมชม			
8. งานอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพเพาะเลี้ยงกบ	207	24	3.54	1.20	มาก
9. งานเผยแพร่และประชาสัมพันธ์	178	53	3.66	1.68	มาก
10. การดำเนินงานหมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ	181	50	3.72	1.62	มาก
11. งานเกษตรกรรมทฤษฎีใหม่	166	65	3.97	1.66	มาก
12. การจัดภูมิทัศน์	181	50	3.78	1.57	มาก
รวมเฉลี่ย	184 (79.47%)	47 (20.53%)	3.70	1.53	มาก

* หมายเหตุ ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ในตาราง คำนวณได้จากผู้เข้าเยี่ยมชมเท่านั้น

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากตาราง 4.7 ระดับประสพการณ์และการเรียนรู้ที่นักท่องเที่ยวได้รับจากการเยี่ยมชมศูนย์ฯ หากกล่าวโดยภาพรวมแล้ว นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นว่าเขาได้รับประสพการณ์และการเรียนรู้ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.70) เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในบทที่ 3

กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าได้รับประสพการณ์และการเรียนรู้ในระดับมากที่สุดคือ กิจกรรมงานศึกษาและพัฒนาปศุสัตว์และโคนม (ค่าเฉลี่ย 4.25) อย่างไรก็ตามกิจกรรมนี้จากการศึกษาพบว่า มีผู้เข้าเยี่ยมชมน้อยที่สุด 132 คน จากจำนวน 231 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 57.14 สำหรับกิจกรรมอื่น ๆ นักท่องเที่ยวเห็นว่า เขาได้รับประสพการณ์และการเรียนรู้ในระดับมากใกล้เคียงกัน

อนึ่ง ในบรรดากิจกรรมทั้งหมด 12 กิจกรรมหลัก ๆ ที่มีการดำเนินการภายในศูนย์ฯ จากการได้สนทนากับนักท่องเที่ยวนับจำนวนหนึ่ง ทำให้ทราบว่างานอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพเพาะเลี้ยงกบ เป็นกิจกรรมที่ได้รับความสนใจมากที่สุด ทั้งนี้ อาจเป็นด้วยเหตุผลหลายประการดังนี้ (1) ที่ตั้งของงานอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพเพาะเลี้ยงกบ ง่ายและสะดวกแก่การเข้าถึง อยู่ใกล้อาคารที่ทำการศูนย์ฯ (2) เป็นกิจกรรมที่มีการเพาะเลี้ยงกบหลากหลายรูปแบบเช่น 1. ผลิตพ่อแม่พันธุ์กบนา ขยายพันธุ์ ผลิตลูกพันธุ์ 2. ผลิตพ่อแม่พันธุ์กบมูลฟร็อก ขยายพันธุ์ และผลิตลูกพันธุ์ 3. ทำการฝึกรอบรวมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเลี้ยงลูกกบสู่เกษตรกร 4. ศึกษารูปแบบและพัฒนาวิธีการเพาะเลี้ยงกบในกระชัง 5. งานขยายผลสู่เกษตรกร เป็นต้น ตามความถนัดและความเหมาะสม รวมถึงเกษตรกรหรือผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าใจง่ายและนำไปปฏิบัติได้ (3) มีการลงทุนต่ำในเรื่องพันธุ์กบ ไม่ต้องดูแลหลังการเพาะเลี้ยงมากนัก และให้ผลตอบแทนเร็ว มีตลาดรองรับ

4.2.2 ข้อมูลพื้นฐานจากบุคลากรของศูนย์ฯ และนักวิชาการ คณาจารย์ที่มีความรู้ ความชำนาญด้านการท่องเที่ยว ด้านภูมิทัศน์ ด้านสถาปัตยกรรมและด้านการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยแม่โจ้

เพื่อให้การเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงศูนย์ฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนาที่สมบูรณ์ การศึกษานี้เห็นว่า มีความจำเป็นที่ต้องอาศัยข้อมูลความคิดเห็นอีกส่วนหนึ่งจากบุคลากรฝ่ายงานศึกษาและพัฒนาต่าง ๆ ของศูนย์ฯ และจากนักวิชาการ/คณาจารย์ที่มีความรู้ความชำนาญด้านการท่องเที่ยว การศึกษานี้ได้ทำการเก็บข้อมูลในส่วนนี้จากบุคลากรของศูนย์ฯ และนักวิชาการ คณาจารย์ที่เกี่ยวข้อง ดังรายการดังต่อไปนี้ (รายชื่อปรากฏในภาคผนวก ก)

1. บุคลากรของศูนย์ฯ ระดับผู้อำนวยการศูนย์ฯ หัวหน้าหน่วยงาน/ฝ่าย เจ้าหน้าที่นักวิชาการ วิทยาการศูนย์ฯ จำนวน 30 คน ประกอบด้วย

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้	1	คน
หัวหน้าหน่วยงาน/ฝ่ายปฏิบัติงาน	8	คน
เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานหน่วยงาน/ฝ่ายต่าง ๆ	14	คน
นักวิชาการ	4	คน
วิทยาการศูนย์ฯ	3	คน

2. นักวิชาการ คณาจารย์ที่เกี่ยวข้องจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีความรู้ ความชำนาญด้านการท่องเที่ยว ด้านภูมิทัศน์ ด้านสถาปัตยกรรมและด้านการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม จำนวน 14 คน (ภาคผนวก ค)

ผู้ศึกษาและผู้ช่วยวิจัยได้ทำการนัดหมายบุคคลดังกล่าวแล้วทำการสัมภาษณ์ตามประเด็นสัมภาษณ์ (Interview Guide) ที่กำหนดไว้ และจากการเข้าร่วมประชุมสัมมนา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้รับการบันทึกและนำมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

4.2.2.1 บริบทและความสำเร็จของศูนย์ฯ

สามารถกล่าวได้ว่า บุคลากรของศูนย์ฯ หัวหน้าหน่วยงานศึกษาและพัฒนาต่าง ๆ นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ ที่มีประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับศูนย์ฯ มาก่อน มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ ในความสำเร็จของการดำเนินการตามเป้าประสงค์สำคัญอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นอย่างดี ทุกคนผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและด้วยความรับผิดชอบ ทุกคนเห็นความสำคัญของการจัดตั้งศูนย์ฯ เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง สาธิต และวิจัยด้านการเกษตร เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของภาคเหนือ ส่วนหนึ่งที่เชื่อว่าเป็นปัจจัยสาเหตุของความสำเร็จของศูนย์ฯ คือ การทำงานเพื่อสนองเบื้องพระยุคลบาท ทุกข์ยากของพสกนิกร พระองค์ทรงพยายามอย่างไม่ทรงเห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อยในทุกวิถีทางเพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชน

4.2.2.2 จุดอ่อน - จุดแข็งของศูนย์ฯ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพัฒนา

การวิเคราะห์ความคิดเห็นจากบุคลากรของศูนย์ฯ และนักวิชาการ ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น ในประเด็นของการพัฒนาศูนย์ฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนา เพื่อให้ทราบว่ามิอะไรบ้างที่เป็นปัจจัยเกื้อหนุน อะไรบ้างที่เป็นปัจจัยขัดขวาง พบประเด็นที่น่าสนใจในการทำงานคล้ายกับบริบท และความสำเร็จของศูนย์ฯ กล่าวคือ ผู้ให้ข้อมูลเกือบเป็นเอกฉันท์มีความคิดเห็นเป็นไปในลักษณะและทิศทางเดียวกัน สาระสำคัญในส่วนนี้ สามารถสรุปได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) ที่สำคัญมีดังนี้

- 1.) ความมีเอกลักษณ์พิเศษเฉพาะในฐานะโครงการตามพระราชดำริ
- 2.) ความมีชื่อเสียงในฐานะศูนย์ศึกษาการพัฒนา ที่ประสบความสำเร็จ
- 3.) ภูมิประเทศและภูมิทัศน์ที่สวยงามในพื้นที่ประมาณ 8,500 ไร่

- 4.) ความหลากหลายของกิจกรรมที่ทำการศึกษา คำนคว้า ทดลอง สาธิต และวิจัย
- 5.) การคมนาคมที่สะดวก ทั้งเส้นทางที่เข้าไปยังศูนย์ฯ และเส้นทางภายในศูนย์ฯ
- 6.) ความหลากหลายทางชีวภาพ
- 7.) การศึกษา ทดลอง วิจัย รูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมในทุก ๆ ด้าน มีลักษณะไม่ซับซ้อน ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจได้
- 8.) มีการบูรณาการบุคลากร ปฏิบัติการ โดยนักวิชาการสาขาต่าง ๆ จากส่วนราชการต่าง ๆ ประสานความร่วมมือดำเนินการสู่เป้าหมายเดียวกัน
- 9.) สหวิทยาการ ผสมผสานวิชาการด้านต่างๆ อย่างประสานสัมพันธ์ ในลักษณะองค์รวม
- 10.) ผลของการศึกษา ทดลอง วิจัยคือ รูปแบบแห่งความสำเร็จ ทำหน้าที่เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต เป็นแหล่งความรู้ในการศึกษาดูงาน และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
- 11.) ONE STOP SERVICE ลักษณะการเข้ามาศึกษาเรียนรู้จะมีรูปแบบที่เบ็ดเสร็จ
- 12.) มีความปลอดภัยทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินในการเยี่ยมชมศูนย์ฯ

จุดอ่อน (Weaknesses) ที่สำคัญมีดังนี้

- 1.) บุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านการท่องเที่ยวยังไม่เพียงพอ โดยพิจารณาได้จากบุคลากรของศูนย์ฯ จำนวน 550 คน มีผู้สำเร็จการศึกษาหลายสาขา แต่ผู้สำเร็จการศึกษาด้านการท่องเที่ยวโดยตรงเพียง 1 คน และผู้เคยผ่านการอบรมด้านมัคคุเทศน์ 2 คน
- 2.) งบประมาณที่จะนำมาบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวยังมีจำกัด
- 3.) สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น โทรศัพท์สาธารณะ ห้องสุขา ที่จอดรถ ที่พัก ร้านอาหารและร้านขายของที่ระลึก ฯลฯ ยังไม่เพียงพอ

- 4.) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวยังมีจำกัด ทั้งนี้เพราะศูนย์ฯ มิได้จัดตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยว

โอกาส (Opportunity) ที่สำคัญมีดังนี้

- 1.) การพัฒนาและปรับปรุงเส้นทางสายเชียงใหม่-เชียงราย
- 2.) นโยบายด้านเศรษฐกิจที่สำคัญของรัฐบาลที่เน้นส่งเสริมการท่องเที่ยว
- 3.) ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีภูมิประเทศและภูมิอากาศที่ได้เปรียบสถานที่อื่นหลายแห่ง อีกทั้งมีสถานที่ท่องเที่ยวเชื่อมโยงได้หลายสถานที่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

อุปสรรค(Threats) ที่สำคัญมีดังนี้

- 1.) กิจกรรมเชิงวิชาการของศูนย์ฯ เป็นสิ่งดึงดูดใจการท่องเที่ยว ไม่ใช่ความสวยงามหรือเอกลักษณ์อย่างอื่น
- 2.) เป้าประสงค์ของศูนย์ฯ มิใช่เพื่อการท่องเที่ยว ทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ เพราะอาจผิดเป้าประสงค์ตามแนวพระราชดำริ
- 3.) การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของศูนย์ฯ ไม่อาจกระทำให้เป็นกิจกรรมเชิงธุรกิจหรือหวังผลกำไรได้
- 4.) อาจสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ หากมีการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ขาดการบริหารจัดการที่ดี
- 5.) บุคลากรอาจมีความเข้าใจจำกัด และคลาดเคลื่อนในบทบาทหน้าที่ของศูนย์ฯ ที่ไม่ครอบคลุมถึงมิติการท่องเที่ยว จึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนานุคลากรและศูนย์ฯ ได้

4.2.2.3 ศักยภาพเชิงการท่องเที่ยวของศูนย์ฯ

ประมวลจากการให้สัมภาษณ์จากบุคลากรของศูนย์ฯ นักวิชาการและคณาจารย์ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าศูนย์ฯ มีศักยภาพที่น่าจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนาได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากจุดแข็งและโอกาสดังที่กล่าวแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตามหากจะมีการพัฒนาศูนย์ฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามสากลนิยม หลายฝ่ายได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์สำหรับการกำหนดวางแผนทางและมาตรการด้านการพัฒนาไว้หลายประการ ดังนี้

- 1.) การพัฒนาการท่องเที่ยวภายในศูนย์ฯ ต้องไม่เน้นการบริหารจัดการทางธุรกิจคือ หวังผลกำไรจากการประกอบการ แต่ต้องมุ่งเน้นการถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้แก่ผู้มาเยี่ยมชม
- 2.) ต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของระบบนิเวศด้วยการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพไว้ให้มากที่สุด
- 3.) ต้องส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้และความสามารถในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น
- 4.) ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมให้มากที่สุด
- 5.) ไม่อยากให้ศูนย์ฯ กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว แต่ต้องการให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์ฯ

4.2.3 ข้อมูลพื้นฐานจากผู้นำชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ

การศึกษาครั้งนี้ได้กำหนดเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นจากชุมชน/หมู่บ้าน ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่รอบบริเวณศูนย์ฯ เพื่อทราบถึงความเป็นไปได้ในการมีส่วนร่วมด้านต่าง ๆ หากมีการส่งเสริมและพัฒนาให้ศูนย์ฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนา ผู้ที่ถูกสัมภาษณ์คือ ผู้นำชุมชนในหมู่บ้านที่ 1 (บ้านตลาดจี้เหล็ก) หมู่บ้านที่ 2 (บ้านป่าไผ่) และหมู่บ้านที่ 10 (บ้านห้วยบ่อทอง) รายชื่อผู้นำชุมชนที่ได้รับการสัมภาษณ์ (ปรากฏในภาคผนวก ข) การประมวลคำสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนสามารถสรุปอภิปรายได้ดังนี้

4.2.3.1 บริบทชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษา 3 ชุมชน/หมู่บ้านคือ หมู่บ้านที่ 1 (บ้านตลาดจี้เหล็ก) หมู่บ้านที่ 2 (บ้านป่าไผ่) และหมู่บ้านที่ 10 (บ้านห้วยบ่อทอง) บริบทชุมชน มีดังนี้

หมู่ที่ 1 บ้านตลาดจี้เหล็ก

ข้อมูลชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ

ประวัติความเป็นมา บ้านตลาดจี้เหล็ก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2420 เดิมมี 5 หมู่บ้านคือ บ้านตลาดจี้เหล็ก บ้านท่ามะกัม บ้านห้วยคำ บ้านเรียบเรือ และบ้านแม่ฮ่องไคร้ ต่อมาได้มีการรวมกันทั้ง 5 หมู่บ้านเป็น บ้านตลาดจี้เหล็ก หมู่ที่ 1 ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ สภาพภูมิประเทศ ลักษณะเป็นป่าล้อมรอบ ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบสลับลอนเนินเขา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 350 เมตร เป็นพื้นที่ทำนาแต่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่า

การคมนาคม การเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านเป็นถนนลาดยางสภาพดีมาก ซึ่งห่างจากตัวอำเภอเมือง เชียงใหม่ประมาณ 31 กิโลเมตร มีจำนวนครัวเรือน 67 ครัวเรือน ประชากร 239 คน เป็นเพศชาย 118 คน หญิง 121 คน นับถือศาสนาพุทธ มีการตั้งบ้านเรือนเป็นระยะเวลา 1 – 25 ปี ลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว โครงสร้างเป็นแบบถาวร ราษฎรส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา สุขภาพอนามัยและสวัสดิภาพส่วนใหญ่ใช้บริการจากโรงพยาบาลดอยสะเก็ด อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 10 กิโลเมตร ในด้านการพัฒนา ราษฎรส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวและศาลาเวทีชาวบ้าน แต่การฝึกอบรมหรือการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนยังมีน้อย เพราะกว่าร้อยละ 74 ของครัวเรือนไม่เคยมีสมาชิก เข้าร่วมกิจกรรมบริหารชุมชน หรือเข้าร่วมการฝึกอบรมจากทางราชการหรือองค์กรเอกชนเลย อาชีพส่วนใหญ่รับจ้างหรือเป็นลูกจ้างภาคเอกชนประมาณร้อยละ 42 มีผู้ว่างงานเพียงร้อยละ 0.42 เท่านั้น รายได้ส่วนใหญ่มาจากค่าจ้างและภาคการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นปศุสัตว์ มีการปลูกพืชสวน พืชไร่ และนาข้าวแต่ไม่มากนัก รายได้ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในระหว่าง 20,001 – 30,000 บาท/คน/ปี ด้านรายจ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร และรายจ่ายอื่นๆ หนี้สินส่วนใหญ่เกิดจากการกู้ยืมเพื่อการเกษตร ขนาดที่ดินถือครองของราษฎรส่วนใหญ่ร้อยละ 83 มีที่ดิน 0 – 2.5 ไร่ ด้านเอกสารสิทธิในที่ดินส่วนใหญ่เป็นโฉนด และไม่มีที่ดินถือครองอีกร้อยละ 29

หมู่ที่ 2 บ้านป่าไผ่

ข้อมูลชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ

หมู่บ้านป่าไผ่ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ประวัติความเป็นมา ได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านตามกฎหมาย เมื่อ พ.ศ.2469 หรือประมาณ 77 ปีมาแล้ว โดยมีนายสิงห์ ทิศลังกา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก และต่อเนื่องกันมากกว่า 10 คน ในปัจจุบันมีนายทองสุข ธาดุดินจันทร์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน สำหรับที่มาของชื่อหมู่บ้าน เพราะว่าสภาพทั่วไปของบริเวณหมู่บ้านมีต้นไผ่ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมากจึงได้ชื่อว่า “หมู่บ้านป่าไผ่” สภาพทางภูมิศาสตร์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขามีทุ่งนาและสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 350 เมตร ทิศเหนือเป็นทุ่งนา ทิศใต้เป็นที่ลาดเชิงเขาและมีลำน้ำโป่งไหลผ่านหมู่บ้าน ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ 24.5 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 25 – 30 นาที มีจำนวนครัวเรือน 215 ครัวเรือน มีประชากร 739 คน เป็นชาย 373 คน หญิง 366 คน ทุกคนในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธ มีการตั้งบ้านเรือนอยู่มาเป็นระยะเวลานานกว่า 50 ปีมาแล้ว ลักษณะที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ชั้นเดียว ราษฎร

ส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาสถานพยาบาลและสถานีตำรวจใช้บริการจากสถานีอนามัยบ้านแม่โป่งและสถานีตำรวจภูธรบ้านแม่โป่ง ระยะห่างประมาณ 1 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 1 - 2 นาที ในด้านการพัฒนารายครัวส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากหอกระจายข่าวและที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน แต่รายครัวส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการอบรมและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากนัก การประกอบอาชีพส่วนใหญ่รับจ้างและเป็นลูกจ้างเอกชน รองลงมาคือทำการเกษตรกรรม รายได้ต่อปีอยู่ในระหว่าง 20,001 - 30,000 บาท รายจ่ายส่วนใหญ่จะเป็นค่าศึกษานูตรหลาน และภาระหนี้สินเกิดจากการซื้อของใช้ต่างๆ เช่น ยานพาหนะ ในด้านที่ดินรายครัวส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง

หมู่ที่ 10 บ้านห้วยบ่อทอง

ข้อมูลชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติ

บ้านห้วยบ่อทอง เดิมรวมการปกครองอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับหมู่บ้านป่าไผ่ ต่อมาเมื่อความเจริญได้แผ่ขยายเข้ามาประกอบกับจำนวนประชากรหนาแน่นมากขึ้น จึงได้แยกออกเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งคือ หมู่บ้านห้วยบ่อทอง หมู่ที่ 10 ตำบลแม่โป่ง อำเภอคอกยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2532 ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันชื่อ นายสวัสดิ์ ทองใจดี ลักษณะภูมิประเทศเป็นบ้านที่อยู่บริเวณชายขอบป่า พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับลอนเนินเขา บ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบ ดินเป็นดินเหนียวมีการเพาะปลูกข้าวเหนียวพันธุ์ กข.6 ทางบริเวณทิศใต้ของหมู่บ้าน ส่วนทางทิศเหนือมียอดคอกยสะที่สำคัญคือ คอกยน้อยไม้ระ และคอกยผาผึ้ง บริเวณป่าเป็นป่าเบญจพรรณ มีของป่า เช่น ผักหวาน เห็ด และหน่อไม้ให้ชาวบ้านเก็บบริโภคและขายได้ตามฤดูกาล จุดสูงสุดคือบริเวณยอดคอกยผาผึ้ง ความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 350 เมตร การคมนาคมสะดวกใช้เวลาเดินทางประมาณ 25 นาทีจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ มีจำนวนประชากร 150 หลังคาเรือน ชาย 237 คน หญิง 231 คน รวม 468 คน นับถือศาสนาพุทธทั้งหมด การศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาและตั้งถิ่นฐานมาระหว่าง 1-25 ปีมาแล้ว บ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นไม้บ้านคอนกรีต คอนกรีตและไม้ โครงสร้างถาวร ลักษณะถือครองเป็นเจ้าของบ้าน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง/ลูกจ้างเอกชน มีเพียงร้อยละ 5.13 เท่านั้นที่ทำอาชีพเกษตรกรรม ส่วนใหญ่ปลูกข้าวเหนียว กข.6 ไว้บริโภคในครัวเรือน รายได้ส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 20,001-30,000 บาท และไม่ได้ประกอบอาชีพถึง 138 คน คิดเป็นร้อยละ 29.49 รายจ่ายส่วนใหญ่ใช้จ่ายไปกับค่าอาหารในครัวเรือน ค่ารักษาพยาบาลและค่าการศึกษานูตร ด้านภาระหนี้สิน ครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นหนี้

จากการซื้อของใช้ต่างๆ ซ่อมแซมที่อยู่อาศัยและลงทุนด้านการเกษตร ความคิดเห็นและความต้องการของชุมชน ควรมีการจัดสรรที่ดินที่ทำกินที่เหมาะสมแก่ประชาชน และควรมีการส่งเสริมการประกอบอาชีพด้านการเกษตรที่เหมาะสมแก่ประชาชน

4.2.3.2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้นำชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ

(1) ความเกี่ยวข้องกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

บ้านตลาดขี้เหล็ก บ้านป่าไผ่และบ้านห้วยบ่อทอง เป็นสามในจำนวน 18 หมู่บ้านของตำบล แม่โป่ง อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยบริบทของชุมชนดั้งเดิมที่กล่าวข้างต้น ภายหลังจากมีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อปี พ.ศ. 2525 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน การสนทนากับผู้นำชุมชนและผู้นำหมู่บ้าน ทำให้ทราบว่า การจัดตั้งศูนย์ฯ ได้มีส่วนให้เกิดบริการสาธารณูปโภคและสาธารณูปการหลายอย่างตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบไฟฟ้า น้ำประปาและเส้นทางคมนาคม ในการไปมาหาสู่กันภายในหมู่บ้าน และการเดินทางเพื่อติดต่อธุรกิจ ติดต่อราชการ หรือแม้แต่การจับจ่ายใช้สอยหาซื้อสินค้าและบริการในเมืองซึ่งเคยเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่ปัจจุบันสามารถกระทำได้โดยสะดวก การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจที่เห็นได้ชัดเจนประการหนึ่งภายหลังจากการจัดตั้งศูนย์ฯ คือชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้โอกาสทำงานในฐานะเจ้าหน้าที่ และ/หรือคนงานของศูนย์ฯ ทำให้มีรายได้ประจำในขณะที่ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งซึ่งเป็นส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ ภายในศูนย์ฯ เช่น การเลี้ยงกบ การปลูกสัตว์ การประมงน้ำไหล การแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการปลูกพืชตามแนวพระราชดำริ ซึ่งแนวทางการประกอบอาชีพที่ได้รับการถ่ายทอดจากศูนย์ฯ ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพหลากหลาย รายได้เพิ่มขึ้น และมีความมั่นคงมากขึ้น ผลดีในทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับชุมชน/หมู่บ้าน คือการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพให้กับท้องถิ่น การฝึกอบรมเพื่อถ่ายทอดความสำเร็จจากการศึกษาและทดลอง วิจัยของศูนย์ฯ ที่กระทำอยู่อย่างต่อเนื่องให้กับสมาชิกของชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่รอบศูนย์ฯ ได้ก่อให้เกิดความตระหนักและจิตสำนึกที่ดีด้านสิ่งแวดล้อมให้กับชาวบ้าน การตัดไม้ทำลายป่าของชาวบ้านลดลง ในขณะที่แนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งชาวบ้านนำไปปฏิบัติกลับเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ และความมั่นคงเชิงนิเวศวิทยาให้กับพื้นที่โดยรวม

สิ่งที่ได้ทราบมากไปกว่าที่กล่าวข้างต้น ในประเด็นความตระหนักและจิตสำนึก ด้านสิ่งแวดล้อมคือ ชาวบ้านมีความรู้ ความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ ดิน น้ำ และป่าไม้มากขึ้น มีการนำเอาความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรดังกล่าวที่ได้รับถ่ายทอดจากศูนย์ฯ ไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เห็นจากการที่ชาวบ้านมีการประหยัดน้ำ ดูแลรักษาต้นน้ำ การปลูกพืชในลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมและรักษาคุณภาพของดิน เหล่านี้ เป็นต้น

(2) ชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงพัฒนา

อันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภายหลังจากการ ดำเนินการของศูนย์ฯ ประสบผลสำเร็จแล้วด้วยดี และมีผู้ให้ความสนใจเข้าไปเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มิได้มีพระประสงค์เพียงจะให้คนเข้าไปเที่ยวชมแล้วก็กลับไป โดยมีได้อะไร หากแต่ประสงค์จะให้ผู้เข้าไปเที่ยวชมได้เอาประสบการณ์และการเรียนรู้จากการ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง กลับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

สิ่งสำคัญที่สุดของการพัฒนาศูนย์ฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพัฒนา คือ การพัฒนา ให้มีเครื่องมือ อุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่เหมาะสมและเพียงพอสำหรับรองรับ นักท่องเที่ยวได้ เพื่อเป็นสิ่งจูงใจกลุ่มเป้าหมายหรือนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ ศูนย์ฯ ซึ่งในส่วนนี้ควรต้องคำนึงถึงขนาดของพื้นที่ศูนย์ฯ ข้อจำกัดของพื้นที่และความสามารถในการรองรับของพื้นที่ศูนย์ฯ ด้วย

ด้วยวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการศึกษานี้คือ แนวทางในการพัฒนา ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพัฒนา ความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวข้อง กันนี้คือ ชุมชนเห็นด้วยหรือไม่กับการพัฒนาดังกล่าว และชุมชนควรมีบทบาทหรือมีส่วนร่วม อย่างไรได้บ้าง การสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลักของทั้ง 3 ชุมชน/หมู่บ้าน ทำให้ทราบข้อมูล ที่น่าสนใจหลายประการ

ชุมชนเห็นด้วยกับการส่งเสริมและพัฒนาให้ศูนย์ฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยว เชิงพัฒนา ทั้งนี้เป็นเพราะความสำเร็จจากการศึกษาค้นคว้า และทดลองมาเป็นเวลานานจนมีผู้ให้ ความสนใจและเดินทางมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก สมควรที่ศูนย์ฯ จะได้พัฒนาตามพระราชดำริ กล่าวคือ ให้ผู้เข้ามาเที่ยวชมศูนย์ฯ ได้รับประสบการณ์และการเรียนรู้ นำกลับไปใช้ประโยชน์ใน ชีวิตประจำวันแทนที่จะเที่ยวชมได้เห็นแล้วก็กลับไป สำหรับทั้ง 3 ชุมชน/หมู่บ้าน มีความพร้อมที่ จะสนับสนุนการพัฒนาดังกล่าวในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นแหล่งสำหรับการศึกษา ศึกษานที่เกี่วข้องกับการนำผลสำเร็จของศูนย์ฯ ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ บ้านตลาดชัยหลีก

บ้านป่าไผ่และบ้านห้วยบ่อทองมีศักยภาพเชิงการท่องเที่ยว เนื่องจากมีกิจกรรมหลายอย่างที่เป็นการเชื่อมโยงหรือเป็นการนำเอาผลสำเร็จจากศูนย์ฯ ไปใช้ประโยชน์ เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรของกลุ่มแม่บ้านเกษตรทฤษฎีใหม่ การประมงน้ำไหล และการเลี้ยงกบ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามเมื่อถามถึงความพร้อมของชุมชนในเรื่องของการจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบพักตามบ้าน (Home-stay) และพักในแปลงเกษตร (Farm-stay) ซึ่งจากการสำรวจภาคสนามเห็นว่าทั้ง 3 ชุมชน/หมู่บ้านมีศักยภาพสูงพอ แต่ชุมชนไม่ต้องการให้มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวลักษณะดังกล่าวในชุมชน ทั้งนี้เพราะชุมชนเกรงว่าจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งมีความสงบ เรียบง่าย และยังคงดำรงวัฒนธรรมเดิมไว้ได้เป็นอย่างดี หากจะมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบดังกล่าวในชุมชนจริง สามารถทำได้ด้วยการขอความร่วมมือจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจัดเป็นชุมชนแบบพักตามบ้าน (Home-stay) นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการได้โดยไม่รบกวนวิถีชีวิตของชุมชน หากนักท่องเที่ยวประสงค์จะเรียนรู้และ/หรือหาประสบการณ์จากชุมชนก็สามารถทำได้ โดยการเดินทางเข้าไปในชุมชนเพื่อร่วมกิจกรรม ชุมชนเองก็สามารถที่จะเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ด้วยการจัดกิจกรรม เช่น การปรุงอาหาร การแสดงต่าง ๆ ไปเสริมในชุมชนแบบพักตามบ้าน (Home-stay) ที่จะจัดสร้างขึ้น

ความเป็นไปได้อีกรูปแบบหนึ่งของชุมชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพัฒนาของศูนย์ฯ คือ ให้ศูนย์ฯ จัดเตรียมที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวภายในศูนย์ฯ ซึ่งจะได้มาตรฐานและมีบรรยากาศของการพักผ่อนที่ดีกว่า จากนั้นก็ให้มีการจัดบริการรับ – ส่งนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะศึกษาวิถีชีวิตรวมตลอดจนการนำความสำเร็จของศูนย์ฯ ไปใช้ในชีวิตประจำวันไปยังหมู่บ้านต่างๆ ซึ่งอาจจัดเป็นรายการนำเที่ยวตามความเหมาะสม การพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวชุมชนเห็นว่าน่าจะเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ทั้งนี้เพราะนักท่องเที่ยวได้ประโยชน์จากแหล่งและทรัพยากรการท่องเที่ยว ในขณะที่ชุมชนซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวเองก็ไม่ได้รับผลกระทบจนก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

4.2.4 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT Analysis)

ข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดจากทุกแหล่งกล่าวคือ จากการสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ทำให้ผู้ศึกษาสามารถนำเอาสาระสำคัญต่างๆ ที่เป็นบริบทเกี่ยวกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพัฒนาของศูนย์ฯ มาทำตารางเมตริกซ์ (Matrix) เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของศูนย์ฯ ก่อนเสนอแนะแนวทางการพัฒนาได้ดังนี้

ตารางที่ 4.9 ตารางแสดงเมตริกซ์

	จุดแข็ง (A)	จุดอ่อน (B)
	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความมีชื่อเสียงของศูนย์ฯ ศูนย์ฯ เป็นพื้นที่ตาม โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของในหลวง ซึ่งมีพระราชประสงค์ให้เป็นสถานที่สำหรับศึกษาค้นคว้าวิจัยด้านการเกษตรให้เหมาะสม ผลคือ ประสบผลดี มีผู้เข้าเยี่ยมชมมาก 2. ความสะดวกในการเข้าถึงที่ตั้งของศูนย์ฯ อยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่เพียง 35 กม. สามารถเดินทางได้สะดวกโดยเส้นทางสายเชียงใหม่-เชียงราย 3. ทำเลและที่ตั้งของศูนย์ฯ ตั้งอยู่ที่ จ. เชียงใหม่ ที่มีแหล่งท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์ โดยเฉพาะฤดูหนาวที่มีภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ดึงดูดใจ 4. กิจกรรมที่มีรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมทุก ๆ ด้าน สามารถเยี่ยมชม เข้าใจง่าย เพราะมีลักษณะไม่ซับซ้อน 5. ความหลากหลายทางชีวภาพ/ลักษณะของกิจกรรมที่สามารถเลือกชมได้ตามความต้องการและความสนใจของตนเอง 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ดึงดูด (Attraction) เจริญการท่องเที่ยวอยู่ที่กิจกรรมต่าง ๆ มิใช่ความสวยงามหรือเอกลักษณ์เฉพาะ 2. ขาดข้อมูลด้านการท่องเที่ยว อุปสงค์-อุปทานยังมีจำกัด ทำให้การวางแผนหรือเตรียมการด้านการท่องเที่ยวทำได้ไม่เต็มที่นัก 3. ความจำกัดของสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน 4. การตลาด/การประชาสัมพันธ์ของศูนย์ฯ เพื่อการท่องเที่ยวยังทำได้อย่างจำกัด 5. ขาดบุคลากรที่มีความชำนาญด้านการท่องเที่ยวโดยเฉพาะ 6. งบประมาณไม่เพียงพอ ถ้าจะมีการพัฒนาศูนย์ฯ ด้านการท่องเที่ยว

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

โอกาส (C)	แผนกลยุทธ์การพัฒนา A x C	แผนกลยุทธ์การพัฒนา B x C
<ol style="list-style-type: none"> 1. การสนับสนุนนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล 2. ความร่วมมือของชุมชนรอบศูนย์ฯ 3. แนวพระราชดำริ “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” และ “สถานที่ท่องเที่ยวเชิงพัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 4. อยู่ในจังหวัดที่มีนักท่องเที่ยวมาก 	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของศูนย์ฯ 2. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน/องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนเช่น จังหวัด, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ธุรกิจเอกชน เพื่อเพิ่ม โอกาสการพัฒนา ขยายตลาด 3. รณรงค์ด้านการเพิ่ม ประชาสัมพันธ์ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ปรับปรุงและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ให้มี การทำลายสภาพแวดล้อม เดิมให้น้อยที่สุด 2. พัฒนาเอกลักษณ์ของศูนย์ฯ คือ ความเป็นสถานที่ศึกษา ค้นคว้าทดลอง วิจัยและ ผลลัพธ์จากความสำเร็จตาม พระราชประสงค์เป็นจุดขาย 3. ความร่วมมือกับชุมชนรอบ ศูนย์ฯ ในการจัดการด้านการ ท่องเที่ยว 4. วางแผนการตลาดและ โฆษณาประชาสัมพันธ์ โดยอาศัยข้อมูลด้านอุปสงค์- อุปทานด้านการท่องเที่ยว 5. ปรับปรุงการบริหารจัดการ เน้นเรื่องการท่องเที่ยว 6. เก็บค่าธรรมเนียมเข้าชม 7. พัฒนาคูคลอง
อุปสรรค (D)	แผนกลยุทธ์การพัฒนา A x D	แผนกลยุทธ์การพัฒนา B x D
<ol style="list-style-type: none"> 1. เป้าประสงค์ของ ศูนย์ฯที่มีได้เน้นที่ การท่องเที่ยว แต่มี ไว้สำหรับการ ศึกษาเรียนรู้และ นำไปปฏิบัติ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. บริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยไม่หวังผลกำไร แต่เน้น การให้ประสบการณ์กับการ เรียนรู้ เพื่อสามารถนำกลับไป ปฏิบัติ/ใช้ประโยชน์ใน การดำรงชีวิตได้ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. กำหนดมาตรการในการให้ ประสบการณ์และการเรียนรู้ แก่นักท่องเที่ยวในระยะยาว 2. พัฒนาความเป็น “พิพิธภัณฑ์ ธรรมชาติที่มีชีวิต” ที่มีความ พิเศษกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่น โดยทั่วไป

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

อุปสรรค (D)	แผนกลยุทธ์การพัฒนา A x D	แผนกลยุทธ์การพัฒนา B x D
2. การบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว ยังไม่มี 3. ขาดงบประมาณและบุคลากรด้านการท่องเที่ยว 4. มีโอกาสถูกทำลายความหลากหลายทางชีวภาพ ถ้ามีการท่องเที่ยวมากเกินไปจนเกิดความเกินขีดความสามารถในการรองรับของศูนย์ฯ	2. พัฒนาบุคลากรของศูนย์ฯ ด้วยการฝึกอบรมหรือสรรหาบุคลากรเสริมด้านท่องเที่ยว 3. กำหนดมาตรการในการดูแลความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยการเพิ่มบุคลากรและป้ายสื่อความหมายต้องชัดเจน 4. ร่วมมือกับภาคเอกชนและประชาชนในพื้นที่ในการส่งเสริมพัฒนา 5. สร้างความตระหนัก/จิตสำนึกต่อบุคลากรศูนย์ฯ และชุมชนรอบศูนย์ฯ ให้ได้ 6. สนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนเช่น กลุ่มแม่บ้านแปรรูปผลผลิตอาหารเป็นต้น 7. สร้างความเข้มแข็ง	3. สร้างความตระหนักและจิตสำนึก รวมถึงสนับสนุนโครงการเยาวชนรักถิ่นเกิดหรือค่ายสิ่งแวดล้อมศึกษาของบ้านป่าสักงาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ในหมู่บ้านชุมชนรอบศูนย์ฯ เป็นต้น 4. จัดตั้งกองทุน

โดยภาพรวม ศูนย์ฯ มีจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่สำคัญหลายประการ (ดังแสดงในตารางที่ 4.8 ตารางเมตริกซ์ข้างต้น) ที่มีส่วนทั้งเกื้อหนุนและขัดขวางการพัฒนาการท่องเที่ยว

จุดแข็ง (Strengths)

จุดแข็งคือ ปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนา กรณีของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพัฒนาของศูนย์ฯ มีจุดแข็งที่สำคัญดังนี้

- **ความมีชื่อเสียงของศูนย์ฯ** ศูนย์ฯ เป็นพื้นที่ตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระราชประสงค์ให้เป็นสถานที่สำหรับการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และวิจัยด้านการเกษตรให้

เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งผลการดำเนินการ ถือได้ว่าประสบผลสำเร็จอย่างคิระคัรบหนึ่งจนทำให้มีผู้เข้าไปเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก

- **ความสะดวกในการเข้าถึง** ที่ตั้งของศูนย์ฯ ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองเชียงใหม่ ประมาณ 35 กิโลเมตร สามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวกโดยเส้นทางสายจังหวัดเชียงใหม่ - จังหวัดเชียงราย
- **ทำเลและที่ตั้งของศูนย์ฯ** ศูนย์ฯ ตั้งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวอุดมสมบูรณ์ ธรรมชาติของป่าไม้ ขุนเขาสวยงาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูหนาว ทำให้ศูนย์ฯ เป็นสถานที่ที่มีผู้ให้ความสนใจไปเที่ยวชม
- **กิจกรรมที่มีการรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมทุกๆ ด้าน** ไม่ว่าจะเป็นการศึกษา ค้นคว้าทดลอง สาธิตและวิจัยจนประสบผลสำเร็จเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจเฉพาะ เลือกเดินทางไปศึกษา/เยี่ยมชม สามารถเข้าใจได้เพราะมีลักษณะไม่ซับซ้อน
- **ความปลอดภัย** เนื่องจากเป็น โครงการในพระราชดำริ ศูนย์ฯ จึงคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นกรณีพิเศษ ทั้งนี้เห็นได้จากเจ้าหน้าที่ประมาณ 25 คน เป็นเจ้าหน้าที่หน่วยงานของกรมชลประทาน คอยดูแลอยู่ตามจุดต่าง ๆ ในบริเวณศูนย์ฯ ตลอด 24 ชั่วโมง อนึ่งในส่วนองความปลอดภัยในชีวิตและร่างกายของผู้เข้าเยี่ยมชมศูนย์ฯ ได้มีการบริหารจัดการโดยจัดทำป้ายบอกทางและป้ายสื่อความหมายไว้อย่างครอบคลุมและเหมาะสม เพื่อแสดงให้ทราบว่าผู้เยี่ยมชมควรปฏิบัติตน หรือประกอบกิจกรรมอะไร และอย่างไร
- **ความหลากหลายทางชีวภาพ** มีส่วนทำให้ผู้ไปเที่ยว/เยี่ยมชมมีโอกาสเลือกชมได้ตามความสนใจของตนเอง
- **บูรณาการบุคลากร** ปฏิบัติการโดยนักวิชาการสาขาต่างๆ จากส่วนราชการต่างๆ ประสานความร่วมมือดำเนินการสู่เป้าหมายเดียวกัน
- **สหวิทยาการ** ผสมผสานวิชาการด้านต่างๆ อย่างประสานสัมพันธ์ในลักษณะองค์รวม

- **ผลของการศึกษา ทดลอง วิจัย** คือ รูปแบบแห่งความสำเร็จทำหน้าที่เป็น พิพิธภัณฑสถานชาติที่มีชีวิต เป็นแหล่งความรู้ในการศึกษาดูงานและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้
- **ONE STOP SERVICE** ลักษณะการเข้ามาศึกษาเรียนรู้จะมีรูปแบบที่ เบ็ดเสร็จ

จุดอ่อน (Weaknesses)

จุดอ่อน ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยขัดขวางหรือชะลอการพัฒนา กรณีของการ พัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพัฒนาของศูนย์ฯ อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่ามีจุดอ่อนที่สำคัญดังนี้

- **ตั้งตึงจุดใจด้านการท่องเที่ยว** เป็นกิจกรรมทางวิชาการมากกว่าความสวยงาม ทางด้านภูมิทัศน์หรือเอกลักษณ์เฉพาะเชิงการท่องเที่ยวนี้จึงเป็นเหตุให้นักท่องเที่ยวของศูนย์ฯ เป็นผู้เข้าเที่ยว/เยี่ยมชมที่มีความสนใจเฉพาะกลุ่มและ เฉพาะด้าน
- **ข้อมูลด้านการท่องเที่ยว** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อุปสงค์/อุปทานด้านการท่องเที่ยวยังมีจำกัด ทำให้การวางแผนหรือเตรียมการด้านการท่องเที่ยวทำได้ไม่เต็มที่นัก
- **ความจำกัดด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน** ดังที่กล่าวแล้วในตอนต้นว่า เป้าประสงค์ของศูนย์ฯ มิใช่เพื่อการท่องเที่ยว ทำให้สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการนักท่องเที่ยว เช่น ที่จอดรถ ห้องสุขา ร้านอาหาร ที่พัก และร้านขายของที่ระลึกมีจำนวนจำกัด
- **การบริหารจัดการด้านการตลาด** ยังไม่เพียงพอ เหตุผลคล้ายกับกรณีข้างต้น คือ เป้าหมายของศูนย์ฯ เพื่ออนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร เมื่อป่ามีความอุดมสมบูรณ์สามารถมีกิจกรรมประกอบอาชีพต่างๆ ได้ มิใช่เพื่อการท่องเที่ยว

โอกาส (Opportunities)

การศึกษานี้พบว่าศูนย์ฯ มีโอกาสที่สำคัญที่อาจส่งเสริมให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งมีความเป็นไปได้สูง กล่าวคือ

- **การสนับสนุนจากรัฐบาล** มีนโยบายจะขยายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ มุ่งเน้นให้มีการพัฒนากิจกรรมบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการท่องเที่ยวในประเทศ
- **ชุมชน/หมู่บ้านที่ตั้งถิ่นฐานรอบบริเวณศูนย์ฯ** ซึ่งมีโอกาสได้รับประโยชน์ จากกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ฯ มีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การเป็นแหล่งประสบการณ์และการเรียนรู้ หากมีการส่งเสริม และการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง
- **แนวพระราชดำริ** ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงอยากให้ศูนย์ฯ เป็น “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดที่มีความแปลกไปจากการท่องเที่ยวลักษณะอื่นๆ ซึ่งถือเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งทั่วไปและกลุ่มที่มีความสนใจเฉพาะทางเป็นพิเศษได้มากขึ้น

อุปสรรค (Threats)

ในทำนองคล้ายกับโอกาสในการส่งเสริมและพัฒนา การศึกษานี้พบว่า มีอุปสรรคอยู่หลายประการที่อาจทำให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของศูนย์ฯ เป็นไปด้วยความยากลำบาก อุปสรรคที่สำคัญอาจสรุปได้ดังนี้

- **เป้าประสงค์ของศูนย์ฯ** มิได้อยู่ที่การท่องเที่ยว แต่อยู่ที่เป็นสถานที่เพื่อการ ศึกษา ค้นคว้า ทดลองและวิจัยเป็นสำคัญ
- **การบริหารงานทั่วไปของศูนย์ฯ** ยังขาดการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว เพราะงานของศูนย์ฯ เป็นลักษณะเพื่อการค้นคว้า ทดลอง วิจัยและงานอบรม เกษตรกร ขยายผลการดำเนินงานของศูนย์ฯสู่ชุมชน ดังนั้นการจัดสรรบุคลากร และงบประมาณในเรื่องของการท่องเที่ยวจึงยังไม่ปรากฏเด่นชัด
- **โอกาสที่ความหลากหลายทางชีวภาพ** จะถูกทำลายมีสูง หากมีการส่งเสริม การท่องเที่ยว เพราะเมื่อมีผู้เข้าไปเยี่ยมชมมากเกินไปความสามารถในการ รองรับของพื้นที่ศูนย์ฯ

4.2.5 ศักยภาพในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของศูนย์ฯ เพื่อการท่องเที่ยว

เชิงพัฒนา

พิจารณาจากบริบทของสถานที่ การบริหารจัดการตามเป้าประสงค์ของศูนย์ฯ รวมตลอด จนอุปสงค์และอุปทานด้านการท่องเที่ยวที่มีสภาพการณ์โดยทั่วไปเหมือนปัจจุบัน ต้องยอมรับว่า

ศูนย์ฯ สามารถพัฒนาศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในศูนย์ฯ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงพัฒนาได้ดีแล้วในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เห็นศักยภาพการจัดการดังกล่าวได้ดีขึ้น การศึกษานี้ขอแจ้งประเด็นพร้อมคำอธิบายประกอบดังนี้

4.2.5.1 ศูนย์การถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้

ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นหลายแห่งว่าศูนย์ฯ ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นแหล่งสำหรับการศึกษาค้นคว้า ทดลอง วิจัยและเป็นศูนย์ฯ สาธิตด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ การดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ดังกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา ทำให้เกิดกิจกรรมต่างๆ มากมาย ซึ่งล้วนประสบความสำเร็จแล้วระดับหนึ่ง มีผู้ที่เข้าไปศึกษา ดูงานและเยี่ยมชมอย่างต่อเนื่อง ศูนย์ฯ ได้บริหารจัดการในการถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ในส่วนนี้ด้วยดีตลอดมา โดยมีการบรรยายสรุปในห้องประชุม เส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะมีต้นไม้ดั้งเดิมหรือต้นไม้พันธุ์ใหม่ ๆ แล้ว ยังมีแปลงสมุนไพรที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในด้านการแพทย์เป็นยารักษาโรคได้ การเยี่ยมชมศูนย์ฯ สาธิตและกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนงานขยายผลสู่ประชาชนทั่วไปที่สนใจจะศึกษาและนำความรู้ดังกล่าวกลับไปปฏิบัติเป็นต้น

ด้วยความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการฝึกอบรมและการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงรวมทั้งความพร้อมด้านบุคลากรและประสบการณ์จากการศึกษา ค้นคว้าและทดลอง ศูนย์ฯ จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะถูกกำหนดให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญสำหรับผู้สนใจซึ่งสามารถจัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ต่อเนื่อง หรือศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวการปฏิรูปการศึกษาก็ได้ ทั้งนี้เพราะความเป็นแหล่งวิชาการที่ไม่หยุดนิ่ง มีการศึกษา ค้นคว้าให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมอยู่โดยตลอด

4.2.5.2 การจัดการป่าไม้และแหล่งต้นน้ำลำธารเพื่อการศึกษา

ฝ่ายศึกษาและพัฒนาด้านป่าไม้และแหล่งต้นน้ำของศูนย์ฯ ถือเป็นฝ่ายหนึ่งทีประสบความสำเร็จค่อนข้างสูงในการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าจากที่เคยแห้งแล้งให้กลับมีความหลากหลายทั้งในประเภทของพืชและจำนวนของสัตว์ มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น กลายเป็นแหล่งต้นน้ำที่ให้ความชุ่มชื้นกับพื้นที่ศูนย์ฯ ได้อย่างดี ดังจะเห็นได้จากอ่างเก็บน้ำหลายอ่างที่มีน้ำเต็มตลอดทั้งปี อีกทั้งมีความชุ่มชื้นของบรรยากาศ ภายในป่าไม้ของศูนย์ฯ ผู้สนใจสามารถเยี่ยมชม รับฟังการบรรยายสรุป ตลอดจนการเที่ยวชมพื้นที่ป่าภายในและพื้นที่โดยรอบศูนย์ฯ เพื่อการศึกษา

4.2.5.3 กิจกรรมการดูแลและส่องสัตว์

ความหลากหลายของพืชที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของศูนย์ฯ ทำให้มีสิ่งที่มีชีวิตหลายชนิดปรากฏในพื้นที่ ซึ่งในปัจจุบันมีพันธุ์ไม้เพิ่มขึ้นกว่า 90 ชนิด มีจำนวนนกเพิ่มขึ้นเป็น 122 ชนิด และมีสัตว์ป่ากลับคืนถิ่นไม่ว่าจะเป็นนกยูงป่า กิ้ง กวาง กระต่ายป่า และหมูป่า เป็นต้น ศูนย์ฯ มีความเห็นที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประเภทการดูแลและส่องสัตว์ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงพัฒนา

4.2.5.4 การเยี่ยมชมเพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนรอบศูนย์ฯ

ความสำเร็จระดับหนึ่งจากการดำเนินงานของศูนย์ฯ ได้มีส่วนทำให้ชุมชน/หมู่บ้านรอบบริเวณศูนย์ฯ ได้รับประโยชน์ โดยการนำประสบการณ์และการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การเลี้ยงปลา การทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง การเลี้ยงกบ การเพาะเห็ด และอื่น ๆ วิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นของชุมชนเหล่านี้ เป็นแหล่งสำหรับการศึกษา ดูงาน อย่างดี เพื่อยืนยันผลงานในการดำเนินงานของศูนย์ฯ ดังที่กล่าวแล้ว

4.2.5.5 การจัดมหกรรมประจำปีของศูนย์ฯ

กิจกรรมที่สามารถส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงพัฒนาของศูนย์ฯ ได้อีกรูปแบบหนึ่งคือ การจัดมหกรรมประจำปีของศูนย์ฯ การจัดงานนี้ควรจัดทำเป็นงานประจำปี ระยะเวลา 5-7 วัน โดยมีการนำผลิตภัณฑ์ของศูนย์ฯ มาจัดแสดงและจำหน่าย จัดนิทรรศการและสัมมนาวิชาการ เปิดโอกาสให้ชุมชนโดยรอบนำสินค้า และ/หรือผลิตภัณฑ์ร่วมแสดงและจัดจำหน่าย

4.2.5.6 การจัดชุมชน/หมู่บ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวแบบพักตามบ้าน (Home-stay)

เนื่องจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของศูนย์ฯ มีมากมาย ผู้เยี่ยมชมที่มีความสนใจจริงไม่สามารถรับการถ่ายทอดได้ทั้งหมดภายในวันเดียว ศูนย์ฯ สามารถเพิ่มศักยภาพส่วนนี้ด้วยการสร้างอาคารที่พัก (ที่เหมาะสมและไม่เป็นการทำลายสภาพแวดล้อมของศูนย์ฯ) โดยมีการบริหารจัดการเชิงการท่องเที่ยว เช่น การเก็บค่าบริการตามความเหมาะสม จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประสบการณ์ตามความสนใจแบบเบ็ดเสร็จ (Package) ของแต่ละกลุ่มผู้เข้าเยี่ยมชม และดูแลสิ่งแวดล้อมให้กับศูนย์ฯ และด้านความปลอดภัยให้แก่ผู้เยี่ยมชมอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.5.7 การจัดค่ายวิชาการ (Environmental Camp)

จากสถิติผู้เข้าชมกิจกรรมของศูนย์ฯ ทั้งที่รวบรวมโดยศูนย์ฯ เองและจากการศึกษาที่พบว่า ผู้เยี่ยมชมกลุ่มหนึ่งซึ่งถือว่ามีความใหญ่พอสมควรคือ นิสิต นักศึกษาและนักเรียน บุคคลกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เดินทางไปเป็นหมู่คณะและใช้เวลาค่อนข้างสั้นในการรับฟังบรรยายสรุปของศูนย์ฯ หากได้มีการจัดค่ายสิ่งแวดล้อม โดยการพักผ่อนและศึกษาแบบมีส่วนร่วมภายในศูนย์ฯ ระยะเวลา 2-3 วัน ตามกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาจะเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลกลุ่มเป้าหมายนี้ ซาบซึ้งและเรียนรู้ประสบการณ์ของศูนย์ฯ ได้ดีขึ้น

4.2.5.8 การเสริมสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เกษตรกรรมและอาชีพเสริมแบบพึ่งตนเอง

ศูนย์ฯ มีศักยภาพที่จะสร้างเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ และอาชีพเสริมเพื่อการพึ่งตนเองได้หลายลักษณะ เช่น การส่งเสริมด้านการเกษตร การพัฒนาอาชีพและเพาะเลี้ยงกบ การเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์น้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลาเศรษฐกิจ ปลาที่ใช้บริโภคโปรตีน รวมถึงปลาประเภทสวยงามและการส่งเสริมภายนอกการเกษตร ไม่ว่าจะเป็นการแปรรูป การถนอมอาหาร งานจักสานไม้ไผ่ รวมทั้งการถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้ขยายกว้างขวางและทั่วถึง เช่น กรณีของ นายสุรชัย มรกตวิจิตรการ ผู้นำชุมชน หมู่ที่ 2 บ้านป่าไผ่ ที่มีพื้นที่บริเวณบ้านประมาณ 200 ตารางวา ซึ่งสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปปฏิบัติกล่าวคือ มีการเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เพาะเห็ดชนิดต่าง ๆ ปลูกผักผสมผสาน เลี้ยงวัวและอื่น ๆ

ชื่อเสียงของคุณสุรชัย มรกตวิจิตรการ ในฐานะผู้นำชุมชน และเป็นตัวอย่างที่ดีในการนำประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ได้จากศูนย์ฯ ไปปฏิบัติจริง ทำให้มีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงครอบครัวได้ และมีผู้เยี่ยมชมไม่ว่าจะเป็นนักเรียน นักศึกษา เกษตรกร ประชาชนทั่วไป รวมถึงผู้มีชื่อเสียงระดับประเทศและต่างประเทศไปดูงานอยู่อย่างต่อเนื่อง